

Paula Rosti

PERHEOHJAAJATYÖMALLIN
KEHITTÄMINEN
LASTEN JA NUORTEN
VASTAANOTTOKOTI
TARULANTUVASSA

”Yhteistyötä ja avunantoa”

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma

Joulukuu 2011

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Opinnäytetyön päivämäärä Joulukuu 2011	
Tekijä(t) Paula Rosti		Koulutusohjelma ja suuntautuminen Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK)	
Nimeke PERHEOHJAAJATYÖMALLIN KEHITTÄMINEN LASTEN JA NUORTEN VASTAANOTTOKOTI TARULANTUVASSA ”Yhteistyötä ja avunantoa”			
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoitus oli osallistua lasten ja nuorten vastaanottokoti Tarulantuvan perheohjaajatyömallin kehittämiseen yhdessä työntekijöiden ja asiakkaiden kanssa. Tutkimustehtäväni oli selvittää minkälaisia kokemuksia ja odotuksia perheohjaajan työstä osaston niillä vanhemmilla ja ohjaajilla oli, joiden kanssa perheohjaajat ovat työskennelleet sekä minkälaiseksi perheohjaajan työtä tulisi kehittää, jotta se olisi toimiva työmuoto koko lasten ja nuorten vastaanottokoti Tarulantuvassa.</p> <p>Kvalitatiivisista tutkimusmenetelmistä on käytetty kyselykaavakkeita, avoimia haastatteluita ja omia kokemuksia työskentelemällä vastaanottokodissa. Taustatietoa, miten vanhemmuustyöskentely on toteutettu muissa vastaanottokodeissa, on saatu vastaanottokotien kotisivuilta sekä puhelinkyselyin, kuudesta eri puolilla Suomea olevasta vastaanottokodista. Aiempaa teoretietoa tai käytännön kokemusta perheohjaajan työmallista ei ole.</p> <p>Osaston ohjaajat on jaettu tiimeihin. Perheohjaajilla on vastuu vastaanottokotisijoituksen aikaisesta vanhemmuustyöskentelystä sekä kokonaiskuvasta tiimin perheistä. Yksilöllisiin vanhemmuuskeskusteluihin osallistuu aina perheohjaaja yhdessä tiimiohjaajan kanssa. Perheohjaajatyömallin avulla on toteutunut ja lisääntynyt tiivis, tavoitteellinen ja tasalaatuinen vanhemmuustyöskentely vastaanottokotisijoituksen suunnitelman mukaisesti, osaston resurssitilanteesta riippumatta.</p> <p>Lapsen vastaanottokotisijoituksen päätyttyä vanhemmat toivoivat tutulta perheohjaajalta jonkin asteista yhteydenpitoa jatkossakin. Suhde koettiin selkeästi luottamukselliseksi ja turvalliseksi. Perheohjaajan tukea pitivät tärkeänä sekä vanhemmat että tiimiohjaajat. Tiimiohjaajien avulla oli mahdollisuus huomioida työskentelyssä lapsen läsnäolon eri tasoja. Lapsi voitiin nostaa työskentelyn keskiöön ja vanhemmille hahmottui omatoiminnan vaikutus lapsen elämään. Ohjaajien yhteistyön avulla perheen tilanteesta saatiin aiempaa monipuolisempi kuva, ja sijoitukseen liittyviä arvioinnit tarkentuivat. Näin sosiaalityöntekijöille on ollut mahdollisuus antaa lapsen ja perheen tilanteesta monipuolisempaa tietoa entistä nopeammin.</p> <p>Perheohjaajan ja tiimiohjaajien työn jakautuminen usealle henkilölle vähensi selkeästi työn kuormittavuutta ja ajankäyttö selkeytyi. Tämä antoi energiaa työskennellä motivoituneemmin omalla vastuualueella ja hyödyntää yhteistyötä. Osastolla työskentelevät ohjaajat halusivat jatkaa ja kehittää työmallia edelleen. Visiona nähtiin perheen kanssa työskentelyn ja yhdessä tekemisen lisääminen. Sen avulla katsottiin saatavan lisää havaintoja perheestä ja lisättyä perheen hyvää vuorovaikutusta.</p>			
Asiasanat (avainsanat) vastaanottokoti, perheohjaaja, lastensuojelu, vanhemmuus			
Sivumäärä 42 sivua + 5 liitettä		Kieli Suomi	URN
Huomautus (huomautukset liitteistä)			
Ohjaavan opettajan nimi Jari Huotari		Opinnäytetyön toimeksiantaja	

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		<p>Date of the bachelor's thesis</p> <p>December 2011</p>	
<p>Author(s) Paula Rosti</p>		<p>Degree programme and option Degree programme in Social Services, Bachelor of Social Services</p>	
<p>Name of the bachelor's thesis</p> <p>Development of foster advisor model in Tarulantupa reception home for children and youth "Co-operation and support"</p>			
<p>Abstract</p> <p>Purpose of this research was to participate in development of foster advisor model in co-operation with employees of Tarulantupa reception home for children and youth. My assignment was to study experiences and expectations of parents and employees working with and in Tarulantupa. The target group included everyone who has had a recent interaction with Tarulantupa foster advisors. The results were meant to clarify the future development goals for foster advisor model so that it would cover all the aspects of working in Tarulantupa.</p> <p>The qualitative research methods used for this study included questionnaire forms, open interviews and my own experiences of work in Tarulantupa reception home. Background information about foster advisor model implementations in other reception homes were collected from web sites and by phone – from total of six different reception homes around Finland. No previous theoretical or practical information was available about the model as such.</p> <p>In Tarulantupa, the advisors are organized in advisor teams. Foster advisors share the responsibility of parental work during children's placement in reception home – including big picture of the families. Team advisor participates individual parenting discussions together with the foster advisor. The foster advisor model was found out to have resulted a solid, goal-oriented and homogeneous parenting work for the families – regardless of the temporary resourcing situations in the reception home - according to the regulatory client care plan.</p> <p>After the placement in reception home was over, it was often raised by parents that they still hope some sort of contact from the foster advisor. This clearly indicated that the relationship with the advisor was felt both confidential and safe. The work made by foster advisors was highly appreciated both by the parents and the team advisors. Team advisors, on the other hand, had made it possible to take into account the different levels of child's presence in the parenting work. This way the children had been possible to use to reflect the effects of made parenting actions for the parents. The foster advisor model was found helpful in forming a detailed picture of the family's situation, resulting into more precise assessments about the placement. Co-operation between advisors provide a support for social workers in need of a better overview of the family at hand.</p> <p>By the practice of shared responsibilities between foster and team advisors, the employees felt that work was not as hard anymore as it used to be. The model also helped to organize work time better, providing energy and strength to work more motivated with the named responsibilities and in co-operation with others. Because of the positive results, the advisors working in Tarulantupa were willing to continue development of the foster advisor model. The shared vision was to keep increasing time spent with families and colleagues, hoping that it would lead into even better interaction with the families – and more precise understanding on the family and children.</p>			
<p>Subject headings, (keywords) reception home, foster advisor, child welfare, parenthood</p>			
<p>Pages 42 p. + app. 5</p>		<p>Language Finnish</p>	
<p>Remarks, notes on appendices</p>			
<p>Tutor Jari Huotari</p>		<p>Bachelor's thesis assigned by</p>	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	VANHEMMUUS.....	2
2.1	Familistinen perhekäsitys	4
2.2	Vanhemman ja lapsen suhteen monimuotoisuus	4
2.3	Riittävän hyvä vanhemmuus.....	6
3	PERHEEN KANSSA TEHTÄVÄN TYÖN LÄHTÖKOHTIA.....	7
3.1	Ekokulttuurinen teoria perhesysteemin taustalla	7
3.2	Lapsen paikka lasten suojelutehtävässä	8
3.3	Kiintymyssuhteiden vaikutus elämänkaaressa	9
3.4	Dialogisuudella motivointi ja voimaantuminen.....	11
3.5	Elämänhallinnan tunteen yhteys itsetuntoon	12
3.6	Voimavara- ja ratkaisukeskeinen ajattelutapa	13
4	LASTEN JA NUORTEN VASTAANOTTOKOTI TARULANTUPA	14
4.1	Ehkäisevästä lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun	15
4.2	Tarulantuvan vastaanottokodin toimintaympäristö.....	16
4.3	Asiakassuunnitelma ja hoito- ja kasvatussuunnitelma.....	17
4.4	Läpinäkyvyys laadun mittana.....	18
5	PERHEOHJAAJATYÖMALLIN KEHITTYMINEN	20
6	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT.....	22
7	KVALITATIIVINEN TUTKIMUSMENETELMÄ.....	22
7.1	Kyselytutkimus vanhemmille ja ammattihenkilöstölle	23
7.2	Kokemuksellisuus tiedon hankinnassa.....	24
7.3	Induktiivinen sisällönanalyysi	25
8	TULOKSET JA TULOSTEN YHTEENVETO	27
8.1	Taustatiedot tutkimuksen kohderyhmästä	27
8.2	Vanhemmuuskeskusteluiden määrät ja aloitus ajankohta	27
8.3	Vanhemmuuskeskusteluiden aikataulutus.....	28
8.4	Ohjaajien roolit/ työnkuva.....	29
8.5	Yhteydenpito ja aktiivisuus keskusteluun	30
8.6	Arvostus ja tuki	31

8.7	Sitoutuminen ja motivaatio.....	31
8.8	Lapset	31
8.9	Toiveet ja visiot.....	32
8.10	Palaute ja kehittämis ehdotuksia.....	33
9	TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	34
10	POHDINTAA JA PÄÄTELMÄ.....	36
	LÄHTEET	41

LIITTEET

- Liite 1 Tutkimuslupapäätös
- Liite 2 Kysymyslomake vanhemmille
- Liite 3 Kysymyslomake ammattihenkilöstölle
- Liite 4 Lisäkysymykset
- Liite 5 Kuva Harjulan työmallista

1 JOHDANTO

Vanhemmuuden tukeminen on ajankohtainen puheenaihe perheiden hyvinvointia pohdittaessa. Lapsen tai lapsien joutuminen vastaanottokotiin on koko perheelle aina kriisi, ja kriisitilanteessa tulisi kaikkien saada apua ja tukea. Vastaanottokotiin joutuminen saattaa olla ensimmäinen konkreettinen tilanne, jolloin perheessä herätään muutoksen tarpeeseen. Herkkyys ja halukkuus muutokselle voisi vahvistua, jos vanhempien kanssa saataisiin aloitettua tiivis työskentely välittömästi sijoituksen alussa.

Vastaanottokoti työ vaatii paneutumista lapsen vanhemman ja koko perheen tilanteeseen, ja tilanteet saattavat olla hyvinkin haastavia. Lastensuojeluprosessia johtaa sosiaalityöntekijä, jonka kanssa yhteistyössä tehdään vastaanottokotisijoituksen aikana arvio lapsen ja perheen tilanteesta. Tämän vuoksi vastaanottokodin ohjaajilla tulisi olla riittävästi ammattitaitoa sekä lapsen että vanhempien kanssa työskentelyyn. Tarulantuvassa - kuten muissakin vastaanottokodeissa - työskentelee eri-ikäisiä ja eri koulutuspohjan omaavia ohjaajia, vakituksena ja sijaisena, jolloin lastensuojelullinen ammattitaito saattaa olla epätasaista. Tämä työntekijöiden monimuotoisuus on toisaalta rikkaus ja toisaalta haaste työyhteisössä, sillä jokainen tuo eri näkökulmia työskentelyyn.

Perheohjaajatyömallin äidin, Harjula-osaston vastaavanohjaajan, visiona on että Tarulantuvan osastoilla olisi niin sanottuja perheohjaajia, joilla olisi vahva tietotaito vanhemmuustyöskentelystä. Työmallin tavoitteena on saada perheen tilanteesta aiempaa monipuolisempi kuva ja tarkentaa arviointia intensiivisen vanhemmuustyöskentelyn avulla. Tavoitteena on myös lisätä asiakastyön laadukkuutta ja tasalaatuisuutta koko perheen osalta. Laadukkaalla vanhemmuustyöllä pyritään vaikuttamaan lasten ja vanhempien positiivisen vuorovaikutussuhteen luomiseen ja ylläpitoon.

Opiskelun aikana olen siirtynyt työskentelemään varhaiskasvatuksesta lastensuojelun puolelle. Työskentelen opintojeni ohessa ohjaajana Tarulantuvan vastaanottokodissa ja ohjaajan työn opettelu on ajankohtaista. Keväällä 2009 Tarulantuvan vastaanottokodissa ollut perheosasto muutti pois. Idea päättötyöhöni lähti

keskustelusta Tarulantuvan perheohjaajan uudesta työnkuvasta. Se poikkeaa vastaanottokodin tavallisesta ohjaajan työstä sekä lastensuojelun perhetyöntekijän työstä, painottumalla vanhemmuustyöskentelyyn. Perheohjaajatyömalli on käytössä Tarulantuvassa vain tällä yhdellä osastolla. Vuoden 2011 vaihteessa malli kehittyi edelleen ja osastolla otettiin käyttöön kahden tiiminmalli. Perheohjaaja on osa tiimiä ja tiimin vastuulla on useampi perhe. Tarulantuvan johtaja on asettanut vastaanottokotityön osalta perheohjaajalle tiimiohjaajaa suuremman vastuun lastensuojeluprosessista.

Opinnäytetyöni avulla pyrin selvittämään, minkälaisia kokemuksia ja odotuksia perheohjaajan työstä on lasten ja nuorten vastaanottokoti Tarulantuvan vanhemmilla ja ohjaajilla sekä minkälaiseksi perheohjaajan työtä tulisi kehittää jotta se olisi toimiva työmuoto lasten ja nuorten vastaanottokoti Tarulantuvassa? Päättötyöni tutkimustehtävän tuloksista toivon olevan hyötyä, Tarulantuvan perheohjaajan työn ja tiimityömallin kehittämisessä kaikille Tarulantuvan vastaanottokodin osastoille.

Perheohjaajatyömalli on aivan uusi ja kehittämistyö on vielä käynnissä. Teoria tai käytännön tutkimustietoa tästä vanhemmuuden tukemiseen liittyvästä perheohjaajatyömallista ei ole. Lähdeteoksina käytin vanhemmuuteen, perheeseen ja lastensuojeluun liittyviä materiaaleja. Työn kehittämisen tueksi - miten vanhemmuustyöskentely on toteutettu toisissa vastaanottokodeissa - etsin tietoa vastaanottokotien kotisivuilta sekä kuuden vastaanottokodin ohjaajalta puhelimitse. Tarulantuvan johtajan avulla sain käyttööni tarvittavaa Tarulantupaan liittyvää materiaalia. Tutkimuksessa käytin laadullisen tutkimusmenetelmän useita metodeita esimerkiksi kyselyitä, avoimia haastatteluita sekä omakohtaisia kokemuksia vastaanottokoti työstä.

2 VANHEMMUUS

Vanhemmuustyöskentelyn kehittämisessä on tärkeää tiedostaa vanhemmuuden määritelmää; sitä kuka on vanhempi ja mitä vanhemmuus sisältää, kaikenkattavaa määritelmää ei eri lähdeteosten mukaan ole. Vanhemmilla on usein erilaiset mielikuvat vanhemmuudesta ja perheestä. Keskustelu on vilkasta ja mielipiteet ovat ristiriitaisia asiantuntijoidenkin keskuudessa. Vanhemmuus on lapsen ja vanhemman välinen ainutlaatuinen, moninainen ja muuttuva suhde, joka koetaan kahteen kertaan

ihmisen elämässä - ensin olet vanhempiesi lapsi ja myöhemmin olet lapsesi vanhempi. Kasvaminen vanhemmuuteen alkaa jo varhaislapsuudessa, mielikuva perheen vanhempien rooleista jää alitajuntaan ja tämä ohjaa haluamattamme toimintaamme. Meidän aikuisten on annettava lapselle ne eväät, joilla hän kykenee perustamaan perheen ja olemaan vanhempi uudelle sukupolvelle.

Vanhemman erilaiset roolit ovat muuttuneet viimeisten vuosikymmenien aikana rajusti, mutta edelleen heteroseksuaalinen parisuhde sekä isän ja äidin roolien erilaiset painotukset ovat normi lähtökohtana muille vanhemmuuden ja perheen malleille. (Jokinen 2010). Lapsiperheiksi luokitellaan perheet, joissa on alle 18-vuotiaita lapsia. Lapsiperheiden yleisin perhemuoto on edelleen avioparin perhe, 61 % ja avoparien lapsiperheitä on 18 % lapsiperheistä (Tilastokeskus 2011).

Perherakenteiden ja yhteiskunnan arvomuutokset ovat tuoneet - ja tuovat edelleen - uusia ulottuvuuksia vanhemmuuteen ja perheen määritelmään, muun muassa avoliitot, samaa sukupuolta olevien oikeus vanhemmuuteen, avusteiset raskaudet, uusperheiden vanhemmuus, jaettu vanhemmuus, yksinhuoltajuus, maahanmuuttajien erilaiset vanhemmuuskulttuurit ja kehitysvammaiset vanhemmat, adoptio- ja sijaisvanhemmat. Näissä kaikissa vanhemmuutta joudutaan jossain vaiheessa pohtimaan suhteessa ”normi” yhteiskuntaan ja ”normi” vanhemmuuteen. Vanhempi joutuu puolustamaan ja selittämään omaa ratkaisuaan, yksityisissä keskusteluissa ja yhteiskunnan eri instansseissa muun muassa sosiaalietuuksien kohdalla ja lääketieteellisissä ratkaisuissa. Yksilön ratkaisulla on vaikutusta laajemmin yhteiskunnassa, koska niiden kautta joudumme tarkastelemaan ja arvioimaan yhteiskunnan arvomaailmaa ja sen oikeellisuutta. (Jokinen 2010.)

Jokaisella meillä on muistoja lapsuudesta ” tuollaiseksi äidiksi/isäksi en halua tulla tai ” isona minäkin teen kuten äiti/isä”. Perheissä ja suvuissa kulkee sukupolvelta toiselle toimintatapoja ja ratkaisukeinoja, rakentavia tai hajottavia. Vanhemmuuden myötä olisi perheessä yhdistettävä ainakin kahden perheen perinnekulttuurit, uusioperheen myötä kulttuureja on vielä useampia. Yhä enenevässä määrin lapset ja vanhemmat elävät uusperheessä. Uusperheellä tarkoitetaan avo- tai avioliiton jälkeistä uutta perhettä, jossa on ”sinun, minun ja mahdolliset meidän lapset”. Oulun hiippakunnan piispa Samuel Salmi, mainitsi perheiden muutoksesta, *’aiemmin monet lapset elivät*

monilapsisissa perheissä, nyt yhä useammat elävät monivanhempaisissa perheissä' (Salmi 2004).

2.1 Familistinen perhekäsitys

Median tapa nostaa jokin perhettä tai kasvatusta koskeva asia pinnalle saattaa hämmentää vanhempia ja lisätä paineita vanhemmuuteen. Riitta Jallinoja pohtii kirjassaan Perheen vastaisuus perheasian - eli familismin - ja perheen arvostuksen nousua 2000-luvulla. Familistinen perhekäsitys korostaa perheen merkitystä yli yksilön henkilökohtaisten tarpeiden ja pyrkimysten, kun taas individualistinen perhekäsitys nostaa ihmisen henkilökohtaiset tunteet, tarpeet ja pyrkimykset perheen edun yläpuolelle. (Jallinoja 1985, 22 – 26.)

Suomessa familismin esille nostamat aiheet ovat lastenhoitoasiat ja vanhemmuus. Vanhemmuuteen linkittyy myös kolmas aihe, lasten ja nuorten pahoinvointi. (Jallinoja 2006, 24 – 26.) Väittämä, että vanhemmuus on hukassa, on nostanut esille myös siihen liittyvänä lasten ja nuorten pahoinvoinnin. 1970-luvulla tutkittiin ja tehtiin mittareita hyvinvoinnista, ja nyt 2000-luvulla pahoinvointi on tutkimuksen kohde. (Jallinoja 2006, 120 – 122.) Jallinojan tutkimuksen aikana familismin ideologia muuttui poliittiseksi käsitteeksi, ja sillä on ollut joitain vaikutuksia perheeseen ja yhteiskuntaan. Suomen Kuntaliiton lapsipoliittinen ohjelma valmistui v.2000 ja kunnat laativat omat ohjelmansa jota pyrkivät toteuttamaan. Perheen tai lasten pahoinvointiin ei ole ollut niin hyviä tuloksia kuin on odotettu, ja muun muassa lastensuojeluun ja perhetyöhön joudutaan jatkuvasti enemmän panostamaan ja kehittämään keinoja. (Jallinoja 2006, 253 – 257.)

2.2 Vanhemman ja lapsen suhteen monimuotoisuus

Huttusen ja Ritala-Koskisen mukaan vanhemman ja lapsen suhde voi olla geneettinen/biologinen, juridinen, sosiaalinen tai psykologinen (Huttunen 2010; Ritala-Koskinen 2001, 54 – 55). Uusperheessä saattaa olla ihmissuhteiden viidakko, jossa biologinen, juridinen, sosiaalinen ja psykologinen vanhemmuus ovat lapsen arjen vaikuttajia. Uusperheessä saattaa olla tilanne, ettei lapsi hyväksy toista psykologiseksi ”oikeaksi” vanhemmaksi, vaikka asuisi tämän luona vuosia tai lapsi ei hyväksy biologista vanhempaa ”oikeaksi vanhemmaksi”. Perheen lapset saattavat määritellä eri

aikuisen ”oikeaksi vanhemmaksi”. (Huttunen 2010; Ritala-Koskinen 2001, 56 – 57.) Lastensuojelu työskentelyssä olisi huomioitava nämä vanhemmuuden eri näkökulmat ja pohdittava miten ja kenen vanhemman kanssa työskennellään. Lapsen suhdetta vanhempaan tulisi tarkastella ja tukea monitahoisesti lapsenedun mukaisesti ja huomioida lapsen tunne ”oikeasta” vanhemmasta vaikka se olisi ristiriidassa vanhempien tuntemuksien kanssa.

Geneettinen ja biologinen suhde

Onko biologinen vanhempi lapsen oikea vanhempi? Kysymystä pohditaan nykyisin paljon eri tahoilla ja eri tilanteessa olevat vanhemmat ovat kyseenalaistaneet biologisen vanhemmuuden ”oikeuden”. Biologiseen vanhemmuuteen on edelleen kytketty oikeuksia ja velvollisuuksia sillä biologisen siteen katsotaan olevan luonnollinen ilmiö vanhempien ja sisarusten välillä ja sen oletetaan olevan vahvempi kuin minkään muun siteen ihmisen elämässä. Biologisesta vanhemmuudesta on eriytetty perimää määrittävämpi vanhemmuus, geneettinen vanhemmuus. Geneettisen vanhemmuuden pohdinta on tullut esille avusteisesti alkuun saaneiden lasten oikeudesta saada tietää ”oikea vanhempansa”. (Huttunen 2010; Ritala-Koskinen 2001, 55.)

Juridinen suhde

Lain säädännössä määritellään lapsen ja vanhemman suhteen oikeudet ja velvollisuudet, mutta ensin on tiedettävä kuka on lapsen äiti ja isä. Lapsen oikeutta vanhempiinsa, riippumatta siitä asuvatko nämä yhdessä vai ei, ja perintöoikeus heihin, isän oikeudet lapseen ja samalla lapsen oikeudet tietää biologinen isä ovat varmistettu ja määritelty eri laein, muun muassa isän oikeus lapseen vahvistettiin isyyslailla vuonna 1975 (L 700/1975). Avioliitossa syntyneiden lasten kohdalla lasten asia on usein selkeä, mutta avioliiton ulkopuolella syntyneiden ja avioerotilanteissa asiassa on tapahtunut monia muutoksia. Lailla on määritelty myös etävanhemmalle juridinen oikeus tavata lasta, jos tapaamisille ei ole lain määrittämää estettä. (Huttunen 2010; Ritala-Koskinen 2001, 54 – 55.) Uusperheissä tilanteet saattavat olla juridisesti vaikeita mm. talouden näkökulmasta. Elatusvelvollisuutta ei kumppanin lapsiin ole, mutta eri sosiaalietuksia laskiessa kumppani lasketaan perheen elättäjäksi. Juridisen vanhemmuuden muuttuessa psykologiseksi tai sosiaaliseksi vanhemmaksi voi adoptio

olla joskus tarkoituksen mukaisin ratkaisu uusperheen yhdistämisessä. Oikeus ei kuitenkaan ole vahvistanut adoptioita, jos etävanhemman ja lapsen suhde on lämmin ja kiinteä. (Huttunen 2010; Ritala-Koskinen 2001, 56 – 57.)

Sosiaalinen ja psykologinen suhde

Sosiaalinen ja psykologinen vanhemmuus ovat läheisiä, eikä niitä aina erota toisistaan. Sosiaalinen aikuinen on lapsen arjessa mukana kiinteästi ja asuu samassa kodissa. Hän hoitaa, huolehtii ja on aktiivisessa vuorovaikutussuhteessa lapsen kanssa sekä lapsi on hyväksynyt hänen huolenpitonsa. Psykologisen vanhemmuuden määrittelijänä on lapsi ja hänen tunnesuhde aikuista kohtaan. Kenet lapsi kokee ja tuntee vanhemmaksi on psykologinen vanhempi. Psykologinen vanhempi ei välttämättä asu hänen kanssaan - tai lapsi ei tapaa tätä säännöllisesti. (Huttunen 2010; Ritala-Koskinen 2001, 58 – 59.)

2.3 Riittävän hyvä vanhemmuus

Vanhemmuuden tukeminen voidaan katsoa tehokkaimmaksi ennaltaehkäiseväksi keinoksi lasten pahoinvoinnin estämisessä. Keltikangas-Järvinen käsittelee kirjassaan perusluottamuksen ja itseluottamuksen syntymisen perusteita. Nämä perustuvat samoihin lähtökohtiin kuin Donald Winnicotin käsite riittävän hyvä vanhemmuus (good- enough- mothering). Toivio & Nordling mukaan Winnicot korostaa, ettei vanhemman/hoitajan tarvitse olla täydellinen vaan riittävä. Ulkoiset, ympäristöstä poikkeavat asiat eivät välttämättä ole merkki vanhemmuuden huonosta laadusta. Aikuisen oikeanlainen herkkyys ja ennakoitavuus vuorovaikutussuhteessa lapsen viesteihin vastatessa ovat riittävän hyvää vanhemmuutta. (Keltikangas – Järvinen 2008, 125–127; Toivio & Nordling 2009, 153.)

Vanhemmat yrittävät selvitä maailmassa, jossa yhteiskunnan suuret muutokset, työpaineet, perherakenteiden hajoamiset ovat arkipäivää. Vanhemmille tulee ympäristöstä jatkuvasti paineita hyvästä vanhemmuudesta. Vanhemman tulisi yhteen sovittaa ja sitoutua työelämäänsä, lasten vaatimuksiin ja ylläpitää parisuhdetta. Hyvän vanhemmuuden rakentumiseen voi, saa ja täytyy hakea apua, jos omat tai läheisen voimavarat eivät riitä. Kasvatuskulttuurien muutokset ovat jatkuvia, ja vanhemmilla tulisi olla taitoa suojata lapsia riskitekijöiltä. On tultu autoritäärisestä, aikuislähtöisestä kasvatuskulttuurista vapaankasvatuksen kautta demokraattiseen lapsilähtöiseen

kasvatuskulttuuriin. Lapsilähtöinen kasvatus edistää lapsen sopeutumista yhteiskuntaan. (Pulkkinen 2002, 15 – 17.)

3 PERHEEN KANSSA TEHTÄVÄN TYÖN LÄHTÖKOHTIA

Vastaanottokotityöskentelyn toimintatapojen yhtenä tavoitteena ovat muutokset vuorovaikutussuhteiden laadussa, jotta vastaanottokotisijoituksen tavoitteet mahdollistuvat lapsen edun mukaisesti. Tässä luvussa tuon esille teoreettisia taustajatuksia ja toimintatapoja, joiden pohjalta vastaanottokotityötä toteutetaan ja jotka ovat olleet lähtökohtana päättötyöni aiheen käsittelyssä.

3.1 Ekokulttuurinen teoria perhesysteemin taustalla

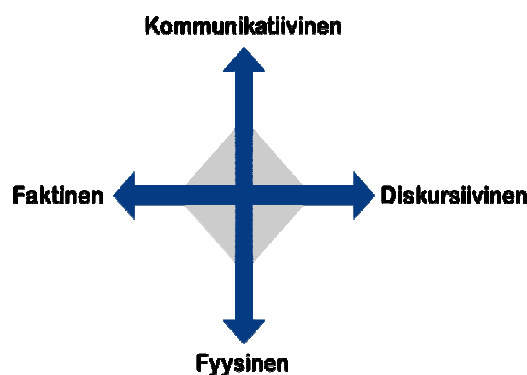
Määttä kirjoittaa ekokulttuurinen teoria pohjaa J & B Whittingin 1970-luvulla kehittämään psykokulttuuriseen malliin. Määttä mukaan se sivuaa Bronfenbrennerin ekologista teoriaa, jossa perhettä ei nähdä vain vastaanottajana vaan aktiivisena ulkoisten olosuhteiden muokkaajana ja vaikuttajana. Ekokulttuurinen teoria korostaa perhekulttuurin ymmärtämistä. Ymmärryksen ja sisäistämisen avulla kyetään tunnistamaan omat ja yhteistyökumppaneiden toimintakulttuurit, sekä siihen vaikuttava metakulttuurinen tietoisuus, kuten arvot, uskomukset, yksilö ja yhteiskuntataso. Kulttuurisen kompetenssin hankkimisen avulla kyetään oivaltamaan, että kulttuuri muuttuu yhteisön, yksilön ja historian tilanteiden ja tulkintojen ratkaisuiden kautta. (Määttä 1999, 78 – 84.)

Perheen ekokulttuurinen ympäristö eli perheen arkirutiinien kokonaisuus vaikuttaa siihen, mitä eri reunaehdoista he tarvitsevat, mitä heille tarjotaan tai miten paljon heille ne minäkin aikana merkitsevät; esimerkiksi yhteiskunnan palveluiden tarve eri tilanteissa, työn merkitys perheelle ja erillisen tuen tarve. Perheen arvot ja päämäärät eri asioista määrittävät mitä palveluita ja asiantuntija-apua he hakevat, ja mitä ne merkitsevät heille. Ongelmaa syntyy siitä, että ammattilaisten ja vanhempien tulkinnat perheen ja lapsen tarpeesta saattavat olla ristiriidassa. Perheen on itse nähtävä ja koettava asiat omaan perhekulttuuriinsa sopivaksi ja positiivisesti merkityksellisiksi, ennen kuin perhe voi kokea sen voimavaroitehtijäksi. Muuten asia koetaan haittatehtijäksi. (Määttä 1999, 78 – 84.)

Ammattilaisten tulisi tunnistaa ja tiedostaa kulttuureiden jatkumo sekä niiden vaikutukset eri tavoin yksilön ja perheen elämään; esimerkiksi etnisten ryhmien käytäntöjä ja tapoja, perherakenteen vaikutukset yksilöön ja perheen vammaisuuteen suhtautuminen sekä vanhempien ikä; ajanjakso ja kulttuuri jossa vanhemmat itse ovat kasvaneet. Vanhemmuuden etnoteoria, eli uskomukset joiden avulla vanhemmat luovat käsityksen hyvästä vanhemmuudesta, on alue johon tulisi perehtyä perhekulttuuria arvioitaessa ja analysoidessa. Ekokulttuurinen teoria työskentelyn mallina antaa keinon kasvuympäristön rutiinien ja vuorovaikutusten analysointiin perheen vanhemmuuden etnoteorian havainnoimisessa. (Määttä1999, 84 – 92.)

3.2 Lapsen paikka lasten suojelutehtävässä

Hurtig pohtii väitöskirjassaan lapsen auttamisen pulmallisuutta, lapsilähtöisyyden tarkentumisen tarvetta lastensuojelutyössä ja tähän liittyen lapsen paikan arviointia lasten suojelutehtävässä. Lapsilähtöisyys on työskentelynä tiedostettu, mutta työskentely painottuu vanhempien tarpeisiin. Hän kuvaa avohuollon perhetyön auttamismallia tiukuvan auttamistavan malliksi. Lapsen auttaminen tapahtuu välillisen lähestymistavan mukaisesti. Vanhemmilta tiukuu tietoa lapsesta ja perheestä, ja saadun tiedon avulla pyritään auttamaan lasta. Ongelmien perhekeskeisyys, näkökulma, jossa lapsen hyvinvointi on osa perheen hyvinvointia, ei turvaa välttämättä suojelutehtävässä lapsen paikkaa. (Hurtig 2003, 37.) Tämä on tärkeä näkökulma myös vastaanottokotityöskentelyssä. Tavoitteena tulisi olla, että perheen kanssa työskentelyn vaikutukset siirtyisivät suoraan perheen jokaiseen lapseen.

KUVA 3 Tilanteissa todentuva lapsen paikka (Hurtig 2003.)

Hurtigin mukaan lapsi on suojelun keskiössä, jos työskentely tilanteissa toteuttaa eri ulottuvuuksia. Näitä ovat lapsen *fyysisen läsnäolon tason* lisäksi *faktinen taso*, joka kuvaa lapsen osuutta tiedon tuottamisessa ja käsittelemisessä; mitkä ovat lapsen omat kokemukset ja näkemykset. *Diskursiivinen taso*, joka kuvaa lapsen asemaa; miten ja kenen kanssa puhutaan lapsesta sekä *kommunikatiivinen taso*, joka kuvaa vuorovaikutusta; miten ja mistä lapselle puhutaan. Lisäksi on huomioitava aikuisen ja lapsen turvallisen ja huolenpidon takaavan sukupolvisuhteen olemassaoloa. Toimiva sukupolvisuhde antaa lapselle oikeuksia ja vastuuta, mutta vanhemmalla on selkeä vastuu suojella ja turvata lasta. Työntekijän on arvioinnissa huomioitava, että läsnäolon eri tasoissa muodostuu sukupolvisuhteen ero. Työskennellessä perheen kanssa aikuisuuden ja lapsuuden välistä eroa tehdään tarvittaessa näkyväksi. Kaikkien näiden toteutuminen vahvistaa lakien mukaista lapsen yksilöllisyyden ja ainutlaatuisuuden havaitsemista työskentelyssä. (Hurtig 2003, 144 – 183.)

3.3 Kiintymyssuhteiden vaikutus elämänkaaressa

Lastensuojelutyössä käydään usein läpi ihmisen elämänkaarta. Jokaisen tapa ja kyky käsitellä tapahtumia ja asioita tulee omien elämäkokemusten myötä. Yhtenä tärkeänä elämänkaaripsykologian esimerkkinä on Dunderfelt nostanut Levisonin elämänkaari- ja elämänrakennekäsitteet. Sen mukaan ihmisen elämänkaareen kuuluvat kaikille yhteiset kehitysvaiheet, joissa jokaisessa on omat piirteensä. Elämänrakenteeseen liittyvät suhteet joihin ihmisellä on eri asioihin elämän eriaikoina. Elämänrakenteet muuttuvat rytmillisesti noin 5-7 vuoden välein, ja silloin ihminen pohtii muutosta ja valintoja. Elämän eri vaiheissa ihminen kokee asiat eri tavoin, mutta varhaiset sosiaaliset kokemukset ja suhteet muokkaavat sisäistä työskentelymallia läpi koko elämän. (Dunderfelt 2011, 31 – 36.) Itsetunnon perustaa rakennetaan lapsen ja vanhemman välisessä varhaisessa vuorovaikutuksessa ja kiintymyssuhteessa. Hoidon ja huolenpidon vuorovaikutuksellisuus, oikea-aikaisuus ja ennakoitavuus ovat lapsen tunne-elämän ja itsetunnon kehittymisen kannalta olennaisia. Lapsi voi luottaa ja turvata aikuiseen, joka kykenee kuuntelemaan hänen tarpeitaan ja vastaa niihin. (Keltikangas – Järvinen 2008, 125–127).

Toivio & Nordling käsittelevät kirjassaan John Bowlby kehittämää kiintymyssuhdeteoriaa, jonka pohjalta on erilaisia luokitteluita kiintymyssuhteiden laadusta. Ne on jaettu neljään laadultaan erilaiseen kiintymykseen: turvallinen,

välttelevä ja ristiriitainen kiintyminen sekä hieman uudempi ja vähemmän käytetty jäsentymätön kiintyminen. Näissä vaikutus lapsen tunne-elämän kehitykseen eroaa aikuisen herkkyydessä ja ennakoitavuudessa vastata lapsen tarpeisiin ja turvallisuudentunteen luomiseen. (Toivio & Nordling 2009, 153.)

Kiintymyssuhdeteorian mukaan kahden ihmisen välinen kiintymyssuhde on vuorovaikutuksellinen tunneside, jolla on vaikutusta myöhempiin suhteisiin. Toivio & Nordling mukaan Bolbyn ajatus, että kiintymyssuhde on äidin ja lapsen välillä, on laajentunut koskemaan myös muita läheisiä ihmissuhteita. Se voi olla kahden aikuisen tai lapsen ja aikuisen välillä. Aikuisen kiintymyksen tarve on turvata, suojata ja lohduttaa. Lapsi kasvaa henkisesti, tunnepohjaisesti kiinni häntä vakituisesti hoitavaan aikuiseen, mutta hoitajan sopivuus tai hoidon laatu ei ole este lapsen kiintymiselle. Pienellä lapsella tarve kiinnittyä on biologinen; pysyä elossa, turvassa ja saada ravintoa. Kiintymysprosessin myötä lapselle kehittyy sisäisiä mentaalisia eli abstrakteja malleja. Nämä Bowlbyn nimittämät sisäiset työskentelymallit sisältävät tunteen omasta itsestä, hoitajasta, tärkeistä ihmisistä ja heidän välisestä vuorovaikutuksesta. Näiden mukaan yksilö myöhemmin toimii vuorovaikutuksessa toisten kanssa. (Toivio & Nordling 2009, 152.)

Ulkopuolisen silmin suhteen luonnetta ei voi aina oikein arvioida, joten perhettä auttaessa on hyvä tiedostaa kiintymyssuhteen vaikutukset vuorovaikutukseen ja käyttäytymiseen. Tämän vuoksi, perheen kanssa työskennellessä tapahtumia ja vaikutuksia tulisi tarkastella usealta näkökulmalta ja huomioida miten ja mikä vaikutus asioilla on tällä hetkellä. Jokaisella lapsella tulisi olla ainakin yksi aikuinen joka on hänelle merkityksellinen ja vastaa perustarpeiden tyydyttämisestä. Hyvä vuorovaikutussuhde vanhempien kesken ja lapsen ja vanhemman tai läheisen aikuisen esim. isovanhemman kanssa on lapsen ja perheen voimavaratekijä. Lapsella saattaa olla hyvä suhde ainakin toiseen vanhempaan ja tämän vanhemman tukeminen on ensisijaisen tärkeää, ettei tämä tunneside katkeaisi.

Lastensuojelulapsilla on kiintymysmalleissa usein ongelmaa, sillä heillä saattaa olla taustalla useita erilaisia hylkäämisen kokemuksia. Työskentelyn yhtenä tavoitteena on saada muutos vanhemman ja lapsen vuorovaikutussuhteeseen. Sijoituksen aikana vanhempien, sisarusten ja muiden läheisten henkilöiden käynnit lapsen luona ja yhteydenpidot ylläpitävät lapsen kiintymyssuhdetta läheisiin ja tukevat hänen

itsetuntoaan. Etenkin pienelle lapselle jääminen vieraaseen ympäristöön, tilanteen epäselvyys ja ero vanhemmista voi olla traumaattinen kokemus, ja nostaa esille hylkäämisen tunteen. Lapsella tulisi luoda tunne, ettei häntä ole hylätty vaan hän kuuluu edelleen perheeseen ja ettei hän ole paha. Luottamus toisen antamaan hoivaan kasvattaa itseluottamusta, mutta puutteellinen kiintymyssuhde tai useat hylkäämiset aiheuttavat ongelmia itseluottamukseen ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen. (Toivio & Nordling 2009, 152–153; Keltikangas-Järvinen 2008, 125–127.) Hyvällä, merkityksellisellä vuorovaikutussuhteella on mahdollisuus muuttaa sisäistä työskentelymallia turvallisen kiintymyksen suuntaan, mutta muutos voi huonojen kokemusten myötä olla myös päinvastainen. (Toivio & Nordling 2009, 153; Keltikangas – Järvinen 2008, 128–129.)

3.4 Dialogisuudella motivointi ja voimaantuminen

Lastensuojelussa perheen kanssa työskentelyn yksi olennainen tavoite on muutos. Motivoituminen muutokseen tulisi huomioida aina kun pyritään auttamaan lasta ja vanhempia. Motivoituminen on yksilön sisäinen tahto, mutta motivointiin voidaan vaikuttaa eri tavoin. Amerikkalainen psykologi William Miller 1983 kehittämä Motivoiva haastattelumenetelmä otettiin Suomessa käyttöön jo 1980-luvulla. Jännes-Koski ym. kirjassaan kohti muutosta Motivoitumismenetelmiä päihde- ja käytösongelmiin, kuvataan mielestäni hyvin dialogisen keskustelun tärkeys motivoinnissa. Kirjan mukaan menetelmä on tavoite- ja voimavarasuuntautunut vuorovaikutusprosessi. Menetelmästä käytetään myös kuvaavampaa suomennosta; motivoiva keskustelu.

Motivoivassa keskustelussa todentuu dialogisuus; vuorovaikutuksen tasavertaisuus, jolloin vastuu keskustelun kulusta on kummallakin osapuolella, vaikka haastattelutilanteessa työntekijä on vastuussa siitä mihin keskustelu suuntautuu ja mikä on sen kulku. Haastateltavan on aina saatava oikaista ja korjata työntekijän päätelmiä tai arvauksia. Dialogisella keskustelulla on mahdollisuus saada yksilön omat ajatukset kuuluviin, ja näin hänelle annetaan tunne, että hän hallitsee tilanteen ja omalla käytöksellään hän voi vaikuttaa ja häntä kuullaan. Motivoiva työntekijä on tietoinen käyttämästään menetelmästä ja aktiivinen, vaikka ei aina siltä vaikuta. Kun haastattelu sujuu, haastateltava henkilö puhuu yli puolet ajasta ja etenee omassa motivoitumisprosessissaan. Syntyy motivoituminen ja voimaantuminen, jonka kautta

syntyy hallinnan tunne. Ilman elämänhallinnan tunnetta ei ihminen pysty ottamaan omista tekemisistään vastuuta ja sisäistämään muutoksen tarvetta. (Jännes-Koski, Riittinen, Saarnio, 2008)

Voimaantuminen tai valtaistuminen - empowerment-käsitteestä ei ole yhtä oikeaa suomennosta – Määttä puhuu valtaistumisesta ja Sydänmaanlakan kirjassa Ben Furman puhuu voimaantumisesta. Eri lähteiden mukaan kyse on prosessista, jonka voimakkuus on ympäristöön sidottu ja voimaantuminen tulee ihmisestä itsestä, sitä ei voi antaa toiselle, mutta toinen voi olla apuna ja tukena prosessissa. Voimaantuessa yksilö löytää omat voimavaransa ja tiedostaa omat mahdollisuutensa. Hänellä on hallinnantunne omasta minästään. (Määttä 2001, 100 – 102; Sydänmaalakka 2006, 37; Miettinen ym. 2000, 54 – 55.)

3.5 Elämänhallinnan tunteen yhteys itsetuntoon

Lapsen kasvattaminen ja vanhemmuus koetaan eri tahoilta tulevien muutosten ja paineiden vaikutuksesta nykyisin vaikeaksi. Perhelähtöisen työskentelyn taustalla on lapsen etu, jota tuetaan vanhemmuutta vahvistamalla. Lastensuojelutyössä kohtaa usein vanhempia, joilla elämänhallinnan tunne on kadonnut – ja tilaa on saanut tunne, ettei itse voi asioiden kulkua hallita vaan ulkopuoliset päättävät perheen asioista. Sydänmaanlakan mukaan elämää hallitakseen tulisi oppia tuntemaan itsensä ja johtamaan itseään (Sydänmaalakka 2006, 29). Elämänhallinnan tunne on yhteydessä itsetuntoon. Hallitsemattomuus vaikuttaa itsetuntoa heikentävästi. Hyvän itsetunnon avulla ihminen selviää epävarmuuden tunteista, sillä ne voivat johtuvat itsestä, toisista tai tilanteista, mutta hän tarvitsee myös jämäkkyyttä eli assertiivisuutta. Jämäkkyuden avulla hän kykenee pitämään kiinni omista oikeuksistaan loukkaamatta toisen oikeuksia. Kyky ottaa omista teoistaan vastuun vaatii rohkeutta, ja onnistuminen lisää luottamusta itseensä ja toisiin. (Miettinen ym. 2000, 62.)

Vanhempien valtaistuminen on tärkeää, koska lastensuojeluperheen vanhemmat joutuvat työskentelemään usein erilaisten asiantuntijoiden kanssa, joiden neuvot ja auttamiskeinot saattavat olla ristiriitaisia - tai ovat ristiriidassa perheen toimintakulttuuriin. Valtaistumisen avulla vanhempien itsetunto ja elämänhallinnan kyky vahvistuvat, he kykenevät ottamaan vastaan tietoa ja apua, etsimään tietoa sekä antamaan asiantuntijan tarvitsemaa tietoa. He ovat valmiimpia tasavertaiseen

yhteistyöhön, uskaltavat kyseenalaistaa sekä ovat varmempia ja vahvempia lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa. Vanhemmille tuodaan näkyväksi perheen jokainen lapsi, joita heidän on suojeltava. (Määttä1999, 100 – 102.)

Oman itsensä tunteminen on yksi tavoite, jota kohti vanhemmuustyöskentelyssä tulisi edetä. Itsetuntemuksen perustotuus on, että jokainen kokee maailman oman itsensä kautta. Vanhemman, lapsen ja koko perheen tunteeseen ja kokemuksellisuuteen uskomisen on työntekijälle ajoittain vaikeaa; asioita saatetaan vähätellä tai sitten niihin ei osata kiinnittää riittävästi huomiota. Omakohtaiset kokemukset ja havainnot ovat jokaisen omia ja hänelle totta. Ihmisen sanoessa ”tämä on totta” hän voi tarkoittaa neljää eri asiaa 1) fyysinen tosiasia, asiat jotka voidaan todentaa luonnontieteellisin keinoin 2) sosiaalinen tosiasia, sopimukselliset ja vuorovaikutukselliset asiat, 3) psykologiset tosiasiat, subjektiivinen kokemus tai 4) henkinen tosiasia, universaalia ajan ja paikan rajoitukset ylittävää. (Dunderfelt 2006, 18 – 32.)

Terveeseen itsetuntemukseen kuuluu tunteiden hallintakyky, jonka avulla yksilö pystyy sietämään epävarmuutta. Ihminen kykenee kohtaamaan erilaiset tunteet ja kestää ne, sekä näkee tilanteessa realistiset mahdollisuudet kuinka selvitä omin kyvyin tai toisten avulla. (Sydänmaalakka 2006, 37; Miettinen ym. 2000, 54 – 55.) Lastensuojelun yhtenä ajatuksena on saada perhesuhteissa muutosta, mutta muutosta ei synny ellei tietoisuutta ja tarvetta löydä itsestä. Itsetuntemus vahvistaa itseluottamusta ja itseluottamuksen vahvistumisen avulla yksilö kokee voimaantumista. Voimaantumisen avulla varmuus hallita oman elämän tapahtumia ja kyky muutokseen vahvistuu. Vanhemmuustyöskentelyn avulla ohjaaja voi olla apuna tässä uudistumisprosessissa mahdollisten muiden auttajien lisäksi.

3.6 Voimavara- ja ratkaisukeskeinen ajattelutapa

Vanhempien puheen kuuleminen ja työskentely voimavara- ja ratkaisukeskeisesti on yksi osa lapsilähtöistä ajattelumallia. Ratkaisukeskeisyydessä ymmärretään, että kaikkiin asioihin on useita näkökulmia ja mielipiteitä, joita ei arvoteta. Ratkaisukeskeinen ajattelutapa on, asiakaslähtöistä, tavoitelähtöistä ja tulevaisuuteen suuntautunutta, voimavarakeskeistä ja kyvykkyyttä huomata poikkeuksia ja edistyksiä. Sitä toteutetaan yhteistyöllä ja kannustamalla. Se sallii myönteisyyden, epäonnistumisen, luovuuden, huumorin. Ratkaisukeskeiseen ajattelutapaan sisältyvät

kaikki lastensuojelun vanhemmuustyöskentelyn muutosta tukevat elementit – eli hyvien asioiden kautta voi voimaantua kestävästi myös huonoja asioita paremmin. Voimaantumista vanhemmat nykypäivänä tarvitsevat, jotta pärjäävät tärkeästä tehtävästään, lasten kasvun ja kehityksen tukemisessa. Jokaisessa perheessä on positiivisia, rakentavia asioita joita halutaan säilyttää, mutta negatiivisten, hajottavien toimintatapojen hävittämiseen tarvitaan usein apua. Voimaantuminen luo positiiviselle ajattelulle pohjan. Positiivinen elämänsäsenne on yksi voimavara. (Miettinen ym. 2000, 57 – 59.) Sosiaaliportin sivulla on ratkaisukeskeinen työote kuvattu hyvin, De Jong P. & Kim Bergin 1997 kolmella ydinperiaatteella:

- 1) ”*Jos jokin ei ole rikki, älä yritä korjata sitä*”.
- 2) ”*Kun tiedät mikä toimii, tee lisää sitä*”.
- 3) ”*Jos jokin ei toimi, tee jotain muuta*”.

4 LASTEN JA NUORTEN VASTAANOTTOKOTI TARULANTUPA

Lastensuojelulain mukaan lastensuojelulaitoksia, joissa voidaan järjestää lapsen sijaishuoltoa ja laitoshuoltoa ovat lastenkodit, nuorisokodit, koulukodit sekä näihin rinnastettavat yksiköt, esimerkiksi vastaanottokodit. Vastaanottokoti saattaa olla ensimmäinen lastensuojelun interventio - eli väliintulo - perheelle. Sijoitus voi olla ennakkoon suunniteltu avohuollon tukitoimi, yllättävän tilanteen aiheuttama avohuollon sijoitus tai kiireellinen sijoitus. (Sosiaaliportti, Lastensuojelun käsikirja 2011.) Sosiaalityöntekijä johtaa lastensuojeluprosessia. Lastensuojelulain 13–14 § mukaan lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on nimettävä asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä, joka lastensuojelun asiantuntijaryhmän kanssa yhteistyössä tekee arvion ja päätöksen lapsen ja perheen tilanteesta. Tukena päätöksen teossa käytetään kaikkia niitä erialojen asiantuntijoita jolla on tarvittavaa tietoa lapsen kasvusta ja kehityksestä, terveydenhuollosta, oikeuksista sekä muusta lastensuojelutyöhön liittyvästä. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

Vastaanottokoti on tarkoitettu lyhytaikaiseen sijoitukseen. Lapsen tai lapsien joutuminen vastaanottokotiin on koko perheelle aina kriisi, ja vastaanottokodin sijoituksen aikana toteutetaan myös lapsen ja hänen läheistensä tarvitsemaa kriisityötä. Vastaanottokodin luonteeseen kuuluu väliaikaisuus, mutta hoito- ja arviointijakson aikana pyritään arjen rutiinein ja kodinomaisin keinoin rauhoittamaan tilanne sekä sijoitetun että kotitilanteen osalta. Perheen ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa

selvitetään miten ja missä lapsen tarpeiden mukainen hoito ja kasvatus jatkossa turvataan - eli palaako lapsi kotiin vai tarvitaanko muu lyhytaikainen tai pitempiaikainen jatkosijoituspaikka. Vastaanottokodin toiminnan tavoitteina ovat arvioida perheen elämäntilannetta, tehdä lapsen tarpeet näkyväksi perheessä, vahvistaa vanhemmuutta, tukea ja auttaa perhettä arkipäivän elämäntilanteissa ja muutoksessa sekä tukea ja ohjata perhettä sijoituksen jälkeisessä arjen sujumisessa. Vastaanottokoti sijoituksen jälkeen työskentelyä jatketaan tarvittaessa perhetyönä. (Sosiaaliportti, Lastensuojelun käsikirja 2011.)

4.1 Ehkäisevästä lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun

Lastensuojelu on monialaista, ja ulottuu laajalle kasvuolojen kehittamisestä huostaanottoon. Lastensuojelutyö perustuu lapsikeskeiseen perhelähtöisyyteen. Lastensuojelun ydintä on lapsen kehityksen ja terveyden turvaaminen - ja sitä vaarantavien tekijöiden poistaminen. Tavoitteena on perheen yhdessä pitäminen.(Bardy 2009, 41.) Lapsen oikeuksia ja lapsen edun huomioon ottamista kaikissa viranomaistoimissa on määritelty useissa laissa ja sopimuksissa, muun muassa Suomen perustuslaissa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa sekä lapsen oikeuksien yleissopimuksessa (Sosiaaliportti, Lastensuojelun käsikirja 2011).

Lastensuojelulain 1 luvun 2 §:n mukaan:

”Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lapsen vanhemman ja muun huoltajan tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säädetään. Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelulaki 417/2007 1 luku 2 §.) Lasten huoltolaki velvoittaa huolehtimaan lapsen hyvinvoinnista myös oikeutena vanhempaan. Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä... (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361 1 luku 1 §.)

Uudistunut lastensuojelulaki (Laki 13.4.2007/417) korostaa vanhemmuuden tukemisen merkitystä muun muassa ennaltaehkäisevällä perhetyöllä. Ehkäisevä lastensuojelu ei edellytä lastensuojelun asiakkuutta. Tarkoitus on antaa lapselle ja perheelle erityistä tukea kunnan peruspalveluiden avulla, mukaan lukien neuvolat, päivähoido, koulut. Ehkäisevän lastensuojelutyön tavoitteena on vaalia perhearvoja, sekä korostaa lapsen oikeutta turvalliseen, rakastavaan kotiin. Se ennakoii myös tulevaisuuden lastensuojelua. (Lastensuojelulaki 1 luku 3 a §, 12.2.2010/88; Sosiaaliportti, Lastensuojelun käsikirja 2011.) Ehkäisevän lastensuojelun tukitoimissa ei aina onnistuta, vaikka perhettä, lasta ja vanhempia olisi autettu monin tavoin. Lapsen huostaanotto tai sijoittaminen kodin ulkopuolelle on tällöin lapsen etu.

Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelutyötä toteutetaan lastensuojelun sosiaalityössä, kun lapsi ja perhe ovat lastensuojelun asiakkaina. Lastensuojeluasiakkuus alkaa siitä, kun ryhdytään välittömiin kiireellisiin toimiin tai sosiaalityöntekijä päättää tehdä lastensuojelutarpeen selvityksen. Lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto ovat lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. (Lastensuojelulaki 1 luku 3 §, 12.2.2010/88; Sosiaaliportti, Lastensuojelun käsikirja 2011.)

4.2 Tarulantuvan vastaanottokodin toimintaympäristö

Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden perhepalvelun lastensuojelutyön yhtenä osana toimivaa lasten ja nuorten vastaanottokoti Tarulantuvan työtä ohjaa lastensuojelulain lisäksi Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden lastensuojelutyölle laaditut strategiat ja tavoitteet. Sosiaali- ja terveystieteiden kuntia ovat Lappeenranta, Taipalsaari, Ruokolampi, Parikkala, Rautjärvi, Luumäki, Lemi ja Savitaipale. (Tarulantupa 2011.)

Tarulantuvan vastaanottokodin toimintaympäristö kuva 1:

- Etelä-Karjalan sosiaalipäivystys, joka on ympärivuorokautinen, välittömän avun tarpeeseen vastaava palvelu. Sen yhteydessä on kolme paikkainen päivystysosasto, noin 1-3 päivää kestävä päivystyksellinen vastaanotto.
- Kolme vastaanotto-osastoa, joissa annetaan määräaikaista sijaishoitoa lapsille ja nuorille: Järvelä- ja Metsälä-osastot, joissa on seitsemän paikkaa, ja Harjula-osasto, jossa on neljä paikkaa.

Asiakkaita ovat alle 18-vuotiaat lapset ja nuoret ja heidän vanhempansa.

KUVA 1 Tarulantuvan lasten ja nuorten vastaanottokoti (Tarulantupa 2011.)

4.3 Asiakassuunnitelma ja hoito- ja kasvatussuunnitelma

Vastaanottokotisijoituksen alkuvaiheessa järjestetään neuvottelu, jossa määritellään lapsen sijoituksen tavoitteet ja eri osapuolten toiminta tavoitteiden saavuttamiseksi. Hoitojakson tavoitteet laaditaan yksilöllisesti lapsen ja perheen tarpeiden mukaisesti. Vastaanottokodissa tehtävä hoito- ja kasvatussuunnitelma pohjautuu ja täydentää tehtyä asiakassuunnitelmaa. Suunnitelmaan sisältyy suunnitelmallinen vanhemmuustyöskentely. Lapselle valitaan omaohjaajat, jotka huolehtivat lapsen asioista ja työskentelevät lapsen ja vanhempien kanssa sijoituksen tavoitteen mukaisesti. (Sosiaaliportti, Lastensuojelun käsikirja, 2011.)

Tarulantuvan työskentelyn perusajatus erilaisten perheiden kanssa on auttaa perheenjäseniä heti alkuvaiheessa tiedostamaan oman toimintansa muutostarve, ja motivoida perhettä ottamaan vastuu tilanteesta itse ja toimimaan tilanteen muuttamiseksi. Nuoren vanhemman kanssa, tavoitteena on intensiivinen tukeminen riittävän hyvään vanhemmuuteen ja nuoren vanhemman oman elämänhallintaan sekä oman elämän osa-alueiden kartoitus. Vanhemmat, joiden hoito- ja kasvatus kyvyistä tarvitaan arviointi, tavoitteena on arvioinnin jälkeen kuntoutuminen riittävän hyvään vanhemmuuteen tai lapsen mahdollisimman hyvä sijoitus kodin ulkopuolelle.

Sijoituksenjälkeen kotiin palaavat lapset perheeseen, tavoitteena on suunnitelmallinen sopeuttaminen takaisin kotiin. (Tarulantupa 2011.)

Tarulantuvan työntekijöiden kanssa käytyjen arvokeskusteluiden pohjalta on valittu ja määritetty yhteisiksi toiminnanarvoiksi lapsen näkökulma, perhekeskeisyys, yksilöllisyys ja yhteistyö sekä visio lapsen hyvästä hoidosta ja huolenpidosta. Tarulantuvan johtaja kuvaa vastaanottokodin hoito- ja kasvatussuunnitelmanpohjalta tehtävää toimintaa kauniisti sanoilla ” työ on kuin suljetun viuhkan avaamista”. Sosiaalityöntekijän tuella ja ohjaajan käytössä olevien eri menetelmien avulla ”aukaistaan” viuhkan eri osat lapsen ja vanhemman kanssa, ja niistä saatu tieto käytetään hyväksi eri väliarviointeissa. Tätä ”viuhkaa” on avattu Etelä-Karjalan lastensuojelun sijaishuollon kehittämishankeen loppuraportissa v. 2004–2006, kuva 2.

KUVA 2 Vastaanottokodin ydintehtävät (Vuolle – Aarnio 2004 – 2006.)

4.4 Läpinäkyvyys laadun mittana

Jokaisen työyhteisön ja työntekijän tulisi jatkuvasti arvioida työn laadukkuutta. Laatu on abstrakti käsite, jonka voi määritellä hyvin eri tavoin toimialan tavoitteiden ja odotusten mukaisesti. Sosiaalialalla on vaikea määritellä työn laadukkuutta; näkyvää mitattavaa tulosta ei tule ja työn tulokset saattavat näkyä vasta vuosien kuluessa. Lapsen etu on työn tavoite, mutta kuka ja kenen näkökulmasta määritellään työn laadukkuus. (Holma 2009.) Käytän laadun määritteenä Kuntaliiton LapsiARVI-hankkeessa kehitettyjä kriteerejä lastensuojelupalvelujen laadulle. Nämä kansalliset lastensuojelun laatusuosituksen ohjaavat kaikkia lastensuojelua toteuttavia tahoja.

Lastensuojelulaki määrittelee tarkoin lastensuojelutyön, mukaan lukien toiminnan dokumentoinnin, asiakkaan kuulemisen, menetelmät ja työprosessit, työntekijöiden ammattipätevyyden ja määrät. Määrittelyssä on taustalla tasavertaisen laadun ja palveluiden varmistaminen koko valtakunnan alueella. *Lain mukaan kunnan lastensuojelun tulee olla laadultaan sellaista, että se takaa lastensuojelun tarpeessa oleville lapsille ja nuorille sekä heidän perheilleen heidän tarvitsemansa avun ja tuen* (Lastensuojelulaki 3 luku 11§). LapsiArvi- kriteereissä laatua tarkastellaan asiakkaan, henkilöstön ja johtamisen tai palvelun järjestämisen näkökulmasta. Laadullisen palvelun mittana on läpinäkyvyys ja asiakastyytyväisyys on yksi laadukkuuden mittari. Systemaattinen asiakaspalautteidenmittaus antaa suuntaa työn laadukkuuden onnistumisesta. (Holma 2009.) Tarulantuvassa on käytössä asiakastyytyväisyyden arviointikaavake, jonka asiakas täyttää asiakkuuden lopussa. Ohjaajalla ja työyhteisöllä on mahdollisuus arvioida omaa työtään, sillä annettua palautetta käsitellään vastaavan ohjaajan ja ohjaajan kanssa yhdessä.

Tarulantuvan vastaanottokodin käyttöasteen tavoite on 80 %, silloin toiminta ja työskentely lasten ja vanhempien kanssa, tavoitteen mukaisesti mahdollistuisi optimaalisesti. Lasten ja nuorten kotiutumisasteen tavoite on 75 %, se on saavutettu vuonna 2010. Käyttöasteen tavoite on ylittynyt lähivuosien aikana jatkuvasti. (Taulukko 1.) Käyttöasteen vaihtelu on jaksoittaista ja se vaihtelee osastoittain vastaanottokoti työn luonteen vuoksi. Vuonna 2009 kiireellistä sijoitusta tai pitempiaikaista sijoitus paikkaa tarvitsevien lasten määrä kasvoi. Tilastointiin pitkäaikaiset sijoitukset vaikuttavat näkymällä kahden vuoden tilastoissa.

TAULUKKO 1 Tarulantuvan tilastoa vuosilta 2009- 1.1–30.6.2011(Vuolle 2011).

VUOSI	SIJOITUKSIEN MÄÄRÄ	KÄYTTÖ- ASTE %	KOTIIN %
2009	103	109	64
2010	114	117	77
2011 1.1–30.6	57	112	68

5 PERHEOHJAAJATYÖMALLIN KEHITTYMINEN

Tavallisesti vastaanottokotiin saapumisen alussa lapselle nimetään kaksi omaohjaajaa. Omaohjaajan laajaan vastuualueeseen kuuluvat lapsen kokonaistilanteen arviointi, lapsen arjen hoitaminen, omaohjaajatuokiot, lapsen tunteiden vastaanottaminen, vanhemmuustyöskentely sekä verkostotyö. Omaohjaajan työ painottuu lapsen kanssa työskentelyyn: lapselle pyritään antamaan myönteisiä kokemuksia ja mahdollisuus aikuisen kanssa toimintaan. Omaohjaaja auttaa lasta sopeutumaan vastaanottokoti arkeen ja luo lapsen kanssa luottamuksellisen ja avoimen suhteen. Omaohjaaja osallistuu pääsääntöisesti kaikkeen lasta koskeviin neuvotteluihin, tekee neuvotteluun väliarvioinnin ja muistion siitä, valmistaa ja tukee lasta neuvottelussa ja tuo tarvittaessa esille hänen ajatuksensa. (Tarulantupa 2011.)

Vanhempien ja lasten erilaiset ongelmat tuovat haastetta työskentelylle. Yhä useammin perheissä on moniongelmaisuutta; erilaisia mielenterveys-, päihdeongelmia, lasten käytöshäiriöitä ja oppimisvaikeuksia ym. Omaohjaajalle haasteellisuus lisääntyy entisestään, jos ei ole sopivaa koulutusta tai työkokemusta taustalla. Koulutuksissa painotetaan eriasioita ja ohjaajalla ei välttämättä ole riittävää tietotaitoa tai kokemusta juuri senhetkisten lasten ja/tai vanhempien ongelmista. Ohjaajille on tarjolla monia menetelmiä esimerkiksi roolikartat, tunnekortit, verkostokartta. Haasteena on työskennellä niiden avulla laadukkaasti ja tavoitteellisesti, jos ei ole kokemusta tai työpari vaihtuu useasti.

Talvella 2009 Harjulan osastolla aloitetussa perheohjaajatyömallissa vanhempien kanssa työskentelyn vastuu oli perheohjaajalla. Omaohjaajilla oli vastuu lapsen kanssa työskentelystä. Talvella 2010 työmallia kehitettiin ja aloitettiin uudenlainen tiimityömalli. Samassa yhteydessä aloitti toinen perheohjaaja. Osa syy tähän uudistukseen oli usean uuden ohjaajan kokemattomuus vastaanottokoti- tai lastensuojelutyöstä. Laadukkaan ja tasalaatuisen työskentelyn onnistumisessa, kuin myös työskentelyn jatkumossa oli epävarmuutta. Tarulantuvan johtaja oli aiemmin ehdottanut perustiimimallia nuorten osastolle, nykyiselle Järvelä-osastolle, mutta sitä ei silloin otettu käyttöön. Tiimityömallilla pyritään turvaamaan lastensuojelulain asettamat vaatimukset vastaanottokoti työlle.

Perheohjaaja osa tiimiä

Uudessa toimintamallissa osaston ohjaajat jaettiin kahteen tiimiin (liite 5), ”Oranssiin” ja ”Vihreään”. Harjulan tiimimalli rakentuu perheohjaajasta ja kolmesta - neljästä tiimiohjaajasta, tiimi työskentelee useamman lapsen ja perheen kanssa, nimettyä omaohjaajuutta ei ole. Vastuu lapsen kanssa työskentelystä jakautuu useammalle tiimiohjaajalle. Perheohjaajilla on vastuu vanhemmuustyöskentelystä sekä kokonaiskuva tiimin perheistä. Vanhemmuuskeskusteluihin osallistuu aina perheohjaaja yhdessä tiimiohjaajan kanssa. Työskentelyn ja keskustelun jatkumo toteutuu, koska perheohjaaja on aina paikalla keskusteluissa tiimiohjaajien vaihtuessa. Tavoitteena on, että vastaanottokotityön sisällön suunnittelu ja toteutus käydään läpi tiiviissä yhteistyössä perheohjaajan ja tiimiohjaajien kanssa. Viikoittaisissa yhteisissä vastaavanohjaajan, tiimiohjaajien ja perheohjaajan tiimipalaverissa suunnitellaan perheen kanssa työskentely ja päivitetään perheen tilanne kaikille tiimiläisille. Näiden palaverien lisäksi osastolla on säännölliset yhteiset osastopalaverit.

Työvuorojärjestelyin on mahdollistettu työskentelyn joustavuus ja jatkumon mahdollistuminen. Vanhemmille annetaan mahdollisuus tiiviiseen työskentelyyn aiempaa joustavammin ajankohdin. Perheohjaaja tekee aamu-, väli- ja iltavuoroja, vuoroja on myös viikonloppuisin. Yövuoroissa osastolla on vakituinen yöohjaaja, mutta tiimiohjaajat tekevät myös yövuoroja. Toisessa ohjaajamallissa on kahden omaohjaajan vaikeaa irrottautua lasten ja osaston muun arjenrutiineista yhtä aikaa vanhemmuuskeskusteluihin, mutta perheohjaajatyömallissa tarve on vain yhdellä tiimiohjaajalla. Välivuoroissa perheohjaajan työpanosta ei ole laskettu osaston muuhun työhön, koska sen tarkoitus on mahdollistaa perheohjaajalle vanhempien tapaamiset ja työhön liittyvät kirjaamiset.

Vanhemmuuskeskustelut pidetään yksilöllisesti molempien vanhempien kanssa, mutta mahdollisuus on pitää myös yhteisiä keskusteluita. Vanhempien kanssa työskennellessä on näkökulma aina lapsenedun mukainen. Tämä toteutuu perheohjaajien työssä muun muassa siten, että hän on osan työvuoroista tavallisena ohjaajana lapsiin tutustuen. Perheohjaajien mukaan lapsenetua on vaikea hahmottaa, jos lasta ei tunne. Perheohjaajan kokee tärkeäksi myös luottamuksen saavuttamisen helpottamiseksi tuoda vanhemmille esille perheen lapsista henkilökohtaisia kokemuksia ja huomioita.

6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on osallistua Lappeenrannan kaupungin lasten ja nuorten vastaanottokoti Tarulantuvan perheohjaajatyömallin kehittämiseen yhdessä työntekijöiden ja asiakkaiden kanssa.

Tutkimustehtävät ovat:

1. Minkälaisia kokemuksia ja odotuksia perheohjaajatyömallista on lasten ja nuorten vastaanottokoti Tarulantuvan vanhemmilla ja ohjaajilla joiden kanssa tehdään yhteistyötä?
2. Minkälaiseksi perheohjaajatyömallia tulisi kehittää, jotta se olisi toimiva työmuoto lasten ja nuorten vastaanottokoti Tarulantuvassa?

7 KVALITATIIVINEN TUTKIMUSMENETELMÄ

Opinnäytetyössäni käytän kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Kvalitatiivisen lähestymistavan valitsin saadakseni mahdollisimman paljon ohjaajien ja vanhempien yksilöllisiä kokemuksia vastaanottokotisi joituksen aikaisesta vanhemmuustyöskentelystä ja sen vaikuttavuudesta. Laadullista tutkimusta käytetään sosiaalisia ilmiöitä tutkittaessa, ja tämän vuoksi tutkimustulokset ovat kiinnittyneet usein aikaan ja paikkaan. Laadullisessa tutkimusmenetelmässä on tyypillistä tutkimussuunnitelman eläminen tutkimushankkeen aikana vähitellen prosessinomaisesti. Laadullisessa tutkimusmenetelmässä tapausten ja aineiston määrä voi olla vain pieni otos tutkittavasta aiheesta tai joukosta. Harkinnanvaraisesti otetaan tutkittavaksi se joukko jota kyseinen asia suoranaisesti koskee. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ihmisläheiseen, todellisen elämän kuvaamiseen. Tutkija tarkastelee kohdetta kokonaisvaltaisesti useasta näkökulmasta käyttäen tiedonkeruuvälineenä ihmistä. (Eskola & Suoranta 2008, 15 – 17; Hirsjärvi ym. 2009, 161 – 164.)

Laadullisessa tutkimuksessa korostuu asioiden merkityksellisyys tutkijalle ja tutkittavalle. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan kerätä aineistoa usealla metodilla eli menetelmällä. Näitä ovat muun muassa suora havainnointi, haastattelu, kyselylomake ja päiväkirjat. Tutkimusongelma, käytetään myös sanaa tutkimustehtävä, on usein menetelmän valinnan lähtökohta, valinta määräytyy sen mukaan mitä tietoa, keneltä ja mistä sitä etsitään. Aineistoa analysoidaan mahdollisimman perusteellisesti ja

kattavasti tavoitteena ymmärtää tutkimuskohdetta ja ilmiöitä. Ymmärrystä muovaavat tutkijan ja tutkittavan arvolähtökohdat. (Hirsjärvi ym. 2009, 181 – 185.)

7.1 Kyselytutkimus vanhemmille ja ammattihenkilöstölle

Tein kyselyn lasten ja nuorten vastaanottokoti Tarulantuvan Harjula-osaston kaikille 11 ohjaajalle sekä niille vanhemmille, joiden kanssa perheohjaajat ovat työskennelleet. Sijoitusten pitkäaikaisuuden vuoksi perheiden vaihtuvuus osastolla on pieni ja kyselyn annoimme lopulta 10 vanhemmalle. Vastaavan ohjaajan ja perheohjaajien kanssa sovimme, että tämä määrä riittää saamaan suunnan perheohjaaja työmallin kehittämiseksi.

Vanhemmille ja ammattihenkilöstölle oli tarkoituksenmukaista tehdä eri kysymyksiä sisältävät kyselyt eri näkökulmien vuoksi. Kyselyt toteutin suunnittelemini kyselykaavakkeiden avulla. Kysymysten sisällön suunnittelussa oli mukana vastaava ohjaaja ja perheohjaaja. Kyselyihin tein strukturoituja ja avoimia kysymyksiä. Päätötyöni aikana osaston työmalli kehittyi edelleen, ja tämän vaikutuksesta kyselykaavakkeen kysymysten termistöä jouduin muokkaamaan hieman ensimmäisten vastaajien jälkeen. Sanan omaohjaaja sijaan tuli sana tiimiohjaaja. Tämä vaikutti lähinnä perusteellisempaan kyselyn esittelyyn itse vastaustilanteessa.

Kyselyn tein vanhemmille siten, että molemmat vastasivat omalla kaavakkeella. Tavoitteeni oli saada vastauksissa esille vanhemman subjektiivinen kokemus. Vanhemmille postissa lähetettyjä kyselyitä ei muistutuksesta huolimatta palautunut. Kyselyt toteutettiin lopulta tilanteen mukaan vanhemmuuskeskusteluiden yhteydessä sekä neljän vanhemman kanssa sovittuna ajankohtana heidän kotonaan. Ennakkoon varattu aika oli varma tapa vanhempien kyselyn täyttämässä; kaikille vanhemmille joilta kyselyyn vastaamisajankohtaa kysyimme, suostuivat mielellään vastaamaan.

Ohjaajille tein kyselyn sähköpostin kautta. Alkuperäinen toive juuri tästä käytännöstä tuli heiltä itseltään. Sähköposti on nykyaikainen yhteydenpitoväline, jota oli mielenkiintoista hyödyntää myös tutkimusten teossa. Sähköpostikysely ohjaajille oli osaston kiireellisen tilanteen ja vuorotyön vuoksi paras ratkaisu. Yhteisen ajan löytäminen oli mahdotonta, ja sähköpostin kautta jokaisella oli mahdollisuus täyttää kaavake parhaaksi katsomallaan ajalla. Tämäkään ei varmistanut palauttamista, sillä

kyselyn vastaamiseen ei tuntunut löytyvän aikaa. Kyselyiden palauttamista jouduin muistuttamaan, ja niiden palauttamisajankohtaa jouduinkin siirtämään kahdesti. Lopulta osaston sen hetkisten työntekijöiden vastausprosentti oli 98 %.

Ohjaajilta ja vanhemmilta saadun palautteen perusteella toteutin lisäkyselyn, alkukesästä 2011 jolloin perheohjaajamallista oli jo kokemusta, haastattelemalla työnlomassa satunnaisotannalla osaa ohjaajista sekä osaston vastaavaa ohjaajaa. Lisäkysymysten avulla halusin tarkentaa ohjaajien mielipiteitä, nykyhetken tilannetta ja saada esille ehdotuksia työmallin esittelystä vanhemmille. Vastaavalta ohjaajalta pyrin saamaan tietoa työmallin alkuperäisen kehittäjän sekä tiimin ulkopuolisen näkökulmasta. Kaikkien kyselyiden ja haastatteluiden vastaukset olen sisällyttänyt luvun 9 tuloksiin ja luvun 10 pohdintoihin.

7.2 Kokemuksellisuus tiedon hankinnassa

Minulla oli omakohtainen mahdollisuus havainnoida ja vertailla työskentelyä erinäkökulmista, koska tarkoitukseni oli suorittaa työharjoittelu perheohjaajan ohjauksessa. Harjoittelun aikana osallistuin kahteen perheohjaajan vanhemmuuskeskusteluun. Lisäksi eri keskusteluissa perheohjaajan kanssa käsiteltiin aihetta monipuolisesti ja pohdittiin perheohjaajan työtä. Kesälomien sattuminen harjoittelun aikaan haittasi käytännön järjestelyitä, mutta työskentely samassa talossa on mahdollistanut pitkän ajanjakson seurannan harjoittelun ulkopuolella. Mahdollisuus on ollut pohtia perheohjaajan vaikuttavuutta perheelle oman osastoni työmallin, omaohjaaja mallin, näkökulmasta.

Helmikuussa ja syyskuussa 2011 pidimme perheohjaajien palaverit perheohjaajien ja vastaavan ohjaajan kanssa. Palavereissa pohdimme perheohjaajan työmallin kehittämisen vaiheita, kehitystyön tavoitteita sekä – suuntaa, ja kerroin syvemmin päättötyöni vaiheista. Näissä keskusteluissa sain perheohjaajien työstä, perheohjaajien ja vastaavan ohjaajan kokemustietoa sekä pohdintaa, mitä työskentely on ja mitä sen tulisi olla.

Tietoutta kehittämistyön alla olevaan perheohjaajatyömalliin ja vastaanottokodin muuhun työhön olen syventänyt omassa ohjaajan työssäni, keskustellen omalla osastollani ohjaajien kanssa, ja vanhempien kanssa työnlomassa sekä sähköposti

yhteydenpidoin sekä vertaillen työmalleja. Teoriatiedon lähdehankinnassa käytin muiden lähdeosteiden lisäksi omia ammattikorkeakoulun sosionomiopintojen ja Jyväskylän avoimen yliopiston perheopintojen opiskelulinkkejä ja -materiaalia.

7.3 Induktiivinen sisällönanalyysi

Laadullinen tutkimus on tyypiltään empiiristä ja tutkimuksen analyysitavassa korostuvat aineiston keräämis- ja analyysimetodit. Tutkija hahmottaa tiedon oman ymmärryksen mukaan pohjalla olevaan teoreettiseen tietoon tukien. Empiirisessä tutkimuksessa ja -analyysissa on tutkijan huolehdittava lähdeaineistoa antavien henkilöiden yksilöllinen tunnistamattomuus. Alkuperäiset ilmaukset ovat analyysin lähtökohtana, mutta alkuperäisten vastausten lainaaminen raportissa ei lisää tutkimuksen luotettavuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 18 – 22; Kylmä & Juvakka 2007, 16 – 29.)

Tutkimuksessani käytän aineistosta lähtevää, induktiivista sisällönanalyysiä. Tuomi & Sarajärven mukaan sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä. Eri tutkijat käyttävät hieman eri sanoja määrittelyssä, mutta lähtökohdat ovat samat. Itselleni lähteiden Kylmä & Juvakka ja Tuomi & Sarajärvi yhdistely auttoi aiheen sisäistämisessä. Induktiivisessa analyysiprosessissa 1.valitaan tarkkaan rajattu ilmiö, josta kootaan yleiskuva aineiston avulla. 2. vaiheessa aineistoa pelkistetään/ tiivistetään/koodataan, mutta olennainen sisältö säilytetään. 3.vaiheessa vertaillaan sisältöä ja aineisto teemoitellaan / ryhmitellään luokittain, annetaan luokille sisältöä kuvaavat nimet. 4. tulkintavaiheessa näistä kootaan uusi kokonaisuus tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Tutkijalle jää valta päättää, mihin hän kunkin ilmaisen yhdistää. Tässä analyysimenetelmässä ei tarvitse analysoida kaikkea tietoa vaan aineistoa pelkistettäessä siltä kysytään tutkimustehtävien mukaisia kysymyksiä joiden avulla analyysi etenee. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 93 – 115; Kylmä & Juvakka 2007, 111 – 120.)

Keräämääni aineistoa lähdin purkamaan lukemalla ensin kaikki ohjaajien ja vanhempien vastaukset useaan kertaan, alleviivaamalla värikoodeilla lauseita ja sanoja jotka liittyivät yhteen ja tämän jälkeen listasin pelkistetyt vastaukset. Vastausten avulla kysymykset jakautuivat selkeästi aieryhmiin, tämä yllätti koska en ollut

ajatellut niiden ryhmittyvän näin, mutta ryhmät helpottivat ja nopeuttivat vastausten analysointia. Näiden kahdeksan aiheryhmän avulla kuvaan tulokset luvussa yhdeksän.

Vastausten aiheryhmät ovat

1. Taustatiedot tutkimuksen kohderyhmästä
2. Vanhemmuuskeskusteluiden määrät ja aloitus ajankohta
3. Vanhemmuuskeskusteluiden aikataulutus
4. Yhteydenpito ja aktiivisuus keskusteluun
5. Arvostus ja tuki
6. Sitoutuminen ja motivaatio
7. Toiveet ja visiot
8. Palaute ja kehittämis ehdotuksia

Taustatieto vastausten jälkeen työ vaati avointa ja laajaa näkökulmaa aineistoon. Tässä vaiheessa käytin luovia menetelmiä, leikkasin, teippasin ja yhdistelin samaa tarkoittavat pelkistetyt ilmaukset seinälle ryhmiin ja tämän jälkeen alaluokkiin. Perusteena yhdistämiselle käytin vastauksista nousseiden asiasanojen esiintymistiheyttä tai sisältö yhteyttä.

KUVA 4 Analyysiprosessin vaihteita

Näin seuraamalla vastausten yhteneväisyyttä tai eroja, pääsin vastausten sisälle syvemmin kuin olisin analysoinut vastaukset tiukasti kysymyksittäin. Jatkoin luokittelua niin pitkälle, että sain aineistosta pääluokkia ja vastauksia tutkimustehtävä kysymyksiini. Prosessin vaiheet eivät edennyt suoraviivaisesti (kuva 4) eikä edistyminen ollut varmaa. Aineiston lukeminen uudelleen ja pohtiminen eri näkökulmista sai usein aineistoa aukeamaan ja työn taas edistymään..

8 TULOKSET JA TULOSTEN YHTEENVETO

Tässä luvussa käsittelen kaikkien kyselyiden ja haastatteluiden vastauksia. Otsikot ovat kyselykaavakkeiden pohjalta nousseita aiheita. Laadullisessa sisällön analyysissä ei lasketa määriä, mutta vastauksissa nousivat määrättyt aiheet useammin esille ja mielenkiinnosta laskin niitä. Lukumääriä tuon tekstissä esille tulosten kuvauksissa ja niiden avulla pyrin selkeyttämään aiheiden esiintymistä ja tärkeyden painottumista aineistossa.

8.1 Taustatiedot tutkimuksen kohderyhmästä

Vanhemmille kyselyitä lähetettiin / annettiin täytettäväksi kuuteen perheeseen. Vastauksia palautui neljästä perheestä, yhteensä seitsemältä vanhemmalta; kolme isältä ja neljältä äidiltä. Perheissä on yhteensä yhdeksän lasta, joista seitsemän on ollut Tarulantuvassa. Lasten ikäjakauma oli laaja, sillä kolme lapsista oli 1 - 6 v., kolme oli 6 - 12 v. ja kolme oli 12 - 18 v.

Vanhemmuustyöskentelystä vanhemmilla on vahva kokemus, sillä lasten sijoitusajat ovat olleet pitkiä, kaikilla n. 6 kk - yli vuoteen. Vanhemmuuskeskustelu tapaamiset olivat neljän vanhemman kanssa Tarulantuvassa ja perheen kotona sekä kolmen vanhemman kanssa pelkästään Tarulantuvassa. Ehdotuksia muusta paikasta tuli yksi, tämä oli ”jokin ulkopuolinen paikka”.

Vastanneista ohjaajista viisi oli ollut työssä yli vuoden ja kolme alle vuoden; kyselynteon aikana vaihtui kaksi ohjaajaa. Lopputuloksena on, että n. 50 % osaston työntekijöistä on vaihtunut vuoden aikana.

8.2 Vanhemmuuskeskusteluiden määrät ja aloitus ajankohta

Yhden vanhemman lausahdus kaavaketta täyttäessä ”*paljon ja aina niitä oli*”, kuvaa hyvin tunnetta tiiviistä vanhemmuuskeskusteluiden tahdista. Viiden vanhemman mielestä heillä oli vanhemmuuskeskusteluita keskimäärin kerran viikossa, ja kahdella vanhemmalla harvemmin. Harvemman kuin kerran viikossa vastanneet eivät ilmoittaneet syytä. Vanhemmuuskeskusteluiden aloitus heti tai ensimmäisen viikon

aikana on toteutunut kahdella vanhemmalla. Myöhemmän ajankohdan syinä olivat muun muassa ”lapsi oli aluksi sosiaalipäivystysosastolla tai omat työkiireet”,

Tässä vastauskohdassa ohjaajien työsuhteen pituus vaikutti mielestäni vastauksiin. Vertailukohtaa entiseen omaohjaajamalliin ei kaikilla ollut, mutta osa oli selvittänyt tilannetta ennen vastaamista. Viidessä vastauksessa oltiin sitä mieltä, että vanhemmuustyöskentely ajankohta on tehostunut ja aikaistunut. Kolmessa vastauksessa ei ollut tietoa asiasta. Vanhemmuustyöskentelyn määrät olivat lisääntyneet tai selkeästi lisääntyneet yhdeksän ohjaajan mielestä. Yhdessä vastauksessa ei asiasta ollut tietoa.

Useampi vanhempi pohti pitkään vastatessaan vanhemmuuskeskusteluiden ajankohdan alkua tai määrää viikossa, eivätkä olleet aivan varmoja vastatessaan. Asia vaikuttaa olennaisesti kehittämistyön tuloksiin, joten vanhemmuuskeskusteluiden määräin ja aloitus ajankohtiin olen hakenut tarkennusta perheohjaajilta ja vastaavalta ohjaajalta. Heidän mukaan vanhempien kanssa on työskennelty 1-2 kertaa viikossa. Joidenkin vanhempien kanssa on jossain sijoituksen vaiheessa ollut jaksoja jolloin työskentelyä on ollut 3 kertaa viikossa. Vanhempien tapaamisten aloituksessa on eri vaiheita, vanhempia pyritään ”kohtaamaan” ensimmäinen kerran ensimmäisen viikon aikana ja varsinainen työskentely aloitetaan kahden viikon sisällä.

8.3 Vanhemmuuskeskusteluiden aikataulutus

Vanhemmuuskeskusteluiden sopiminen omiin aikatauluihin on onnistunut yleensä hyvin sekä vanhemmilla ja ohjaajilla. Vanhempien vastauksissa vain yhdellä vanhemmalla oli vähäisiä ongelmia, lähinnä työkiireiden vuoksi. Aikatauluja oli sovittu perheen, ohjaajien tai miten milloinkin mukaan tasapuolisesti. Perheohjaajan erilaiset työvuorojärjestelyt tuotiin esille vanhempien sekä ohjaajien vastauksissa. positiivisena asiana aikataulujärjestelyiden mahdollistajana. Ohjaajien vastauksissa se mainittiin eri kysymysten vastauksissa kaiken kaikkiaan neljatoista kertaa suoraan ja neljä kertaa epäsuorasti sanoilla ”työn aloitus nopeutuu, tai keskusteluiden järjestämisen aikataulutus on helpompaa”.

8.4 Ohjaajien roolit/ työnkuva

Vastauksia tuli aiheesta vain kuudelta vanhemmalta, sillä yhden vanhemman vastauksissa ei ollut kysymyksiin 12–16 vastattu lainkaan. Suurin osa vanhemmista, viisi vanhempaa, oli erittäin tyytyväisiä ohjaajien erilaisille työn painottumiselle. Yhdessä vastauksessa oli kirjoitettu, ettei tiedä ohjaajien roolia ja ei toteutunut lainkaan. Tunne toiminnan toteutumisesta selkeästi kolmella vanhemmalla oli hyvä ja kahdella huono.

Vanhemmille perheohjaajan ja tiimiohjaajien roolit eivät olleet selkeät. Vastauksissa vain kahden vanhemman kohdalla ohjaajien roolit olivat hyvin selvät, mutta viidelle vanhemmalle roolit eivät selvinneet. Ohjaajista kaikki vastasivat, että perheohjaajan ja tiimiohjaajan työjako/roolit ovat selkeät. Ohjaajien mielipide oli, että nämä olivat selvitty myös vanhemmille hyvin. Tässä oli selkeä ristiriita vanhempien ja ohjaajien tuntemuksen välillä. Tätä asiasta keskustelin perheohjaajan ja vastaavanohjaajan kanssa. Heidän arvionsa oli, ettei vanhemmille puhuta perheohjaajista ja tiimiohjaajista, vaan useimmin ohjaajien etunimillä. Vastaustilanteessa vanhempien halutessa tarkennusta oli kerrottu perheohjaajien nimet. Vastauksista näkyi, että tämän jälkeen kysymyksien sisällöt olivat selkiytyneet vanhemmille, ja he pystyivät pohtimaan ohjaajien työskentelyä kysymysten mukaisesti.

Vanhemmilta oli tullut vähän tai ei lainkaan palautetta työmallista. Ohjaajien vastauksissa tuli esille, että vanhemmilta oli tullut aiemmasta perheohjaaja ja omaohjaaja mallista hyvää palautetta. Muutaman ohjaajan vastauksessa oli maininta, että vanhemmat pitävät nykyisestä mallista. Vanhemmat kokevat hyvänä, että paikalla on aina yksi sama perheohjaaja vanhemmuuskeskusteluissa ja tiimiohjaajat, jotka tietävät lapsen asioista syvemmin. Ohjaajien ja vanhempien vastauksissa esiintyi useasti, että perheohjaajalta on saatu tukea lapsen asioihin.

Ohjaajien vastauksissa perheohjaajatyömallista tiimin tukena, tuli paljon positiivista palautetta. Vastauksissa, kattaen kaikki kyselyn kysymykset, 36 kertaa esille tulee positiivisena asiana työpainottuminen eri rooleihin, perheohjaajan vastuu vanhemmuustyöskentelystä ja tiimiohjaajien vastuu lasten kanssa työskentelystä. Negatiivista palautetta ei työskentelymallista tullut. 22 kertaa mainitaan suoraan tai

epäsuorasti tunne ja kokemus, että perheohjaajalla on kokonaiskuva perheestä ja häneltä saa tukea ja tietoa perheestä.

Vastaavaohjaa kokee, että työmalli on löytänyt paikkansa osastolla ja kahden perheohjaajan työ on hallinnassa ja sujuu. Hän ei pitänyt aivan kiistattomana asiana sitä, että vastaavalla ohjaajalla on tiimimallissa vähemmän vanhemmuuskeskusteluita. Perheiden asiat ja vanhempiin tutustuminen saattaa jäädä pintapuoliseksi. Hänen tavoitteensa on olla ohjaajien tukena. Tarvittaessa vastaava ohjaaja on perheohjaajalle kuin ”kirkas peili” josta perheohjaaja voi peilata omaa työtään ja tilannetta esim. miten vanhemmuustyöskentelyssä tulisi edetä. Tiimissä vastaava ohjaaja jäsentää lastensuojelutyön roolit ja tehtävät.

Perheohjaajan ja tiimin välinen yhteistyö ja tiimipalaverit koetaan tärkeäksi tiedonsiirron ja työn suunnittelun kannalta. Tietoa asioista saatiin suullisesti, tiimipalaverissa tai kirjatusta raporteista. Tiedon kulkuun vanhemmuustyöskentelystä kaikille tiiminjäsenille haluttiin parannusta kolmessa vastauksessa ja yhdessä oli toiveena kaikkien mahdollisuus olla vuorollaan läsnä vanhemmuuskeskusteluissa. Työmallin avulla tiimiohjaajilla jää lapsille enemmän aikaa ja sitä voi suunnitella ja toteuttaa helpommin. Vanhemmuustyöskentely on ohjaajien mielestä tehostunut ja sen toteutuminen on varmistunut perheohjaaja työskentelyn vuoksi. Perheen tilanteen arviointi on koettu tehostuneen perheohjaajan ja tiimien avulla. Perheestä saadaan tarkemmin ja nopeammin tietoa työskentelyn tiiviiden vuoksi. Työn kuormittavuus koettiin vähäisemmäksi vastuun jakautuessa useamman ohjaajan harteille.

8.5 Yhteydenpito ja aktiivisuus keskusteluun

Yhteydenpito ohjaajiin on neljällä vanhemmalta onnistunut erittäin hyvin tai hyvin, ja kahden mielestä yhteydenotto oli mahdollistunut huonosti. Perheohjaajan vahva rooli nousi esille vastauksista. Viisi vanhempaa on puhunut useimmin perheen asioista perheohjaajan kanssa, kolmessa oli lisäksi mainittu tiimiohjaaja ja yhdessä oli useimmin puhuttu vastaavan ohjaajan kanssa asioista. Ohjaajilta tuli vastauksissa palautetta, että tiiviin vanhemmuustyöskentelyn kautta vanhemmille on muodostunut hyvä suhde tuttuun perheohjaajaan joka on aina mukana keskusteluissa. Tiimiohjaajan kanssa vanhemmat puhuvat enemmän lapsen asioista.

8.6 Arvostus ja tuki

Tunne vanhemmuuden arvostamisesta ja tuen saaminen vanhemmuuteen oli kahdella vanhemmalla erittäin hyvä ja kolmella vanhemmalla hyvä. Huonosti -vaihtoehdon oli valinnut kaksi vanhempaa. Perheohjaajalta vanhemmat saivat tukea perheen kokonaistilanteeseen ja vanhemmuuteen viiden vanhemman mielestä hyvin tai erittäin hyvin, ja kahden vanhemman mielestä erittäin huonosti. Tueksi vanhemmat kokivat ”*Sain puhua vanhempana olosta rauhassa, sain kannustusta eikä arvosteltu huonoksi vanhemmaksi, sain olla oma itseni*”.

Ohjaajien mielestä vanhemmuutta tuettiin kokonaisvaltaisesti, kuuntelemalla perheenjäseniä, tukemalla muutosta, kannustamalla avoimuuteen, auttamalla vanhempia huomaamaan omaa osuuttaan perhesysteemissä, tapahtumissa ja ohjaamalla käytännön asioissa. Ohjaajilta tuli vastauksissa esille, että vanhempien sitoutumisaste vaikuttaa muutosvalmiuteen. Muutosvalmiutta voi ohjaaja tukea olemalla aluksi perheenjäsenten välillä siltana ja tunteiden sanoittajana. Vanhemmuustyöskentelystä tuodaan asioita lapsen kanssa toimimiseen ja toisinpäin, ja näin perheen jäsenet oppivat huomioimaan toisensa. Ohjaaja voi ulkopuolisena huomioida vuorovaikutusta ja tuoda esille huomioitaan, vahvistaa positiivisia asioita.

8.7 Sitoutuminen ja motivaatio

Ohjaajien mielestä vanhempien sitoutumisessa ja motivaatiossa on vaihtelua riippuen vanhemmasta. Vanhemmilla tiiviit keskusteluajat pitävät kolmen ohjaajan mielestä motivaatioita paremmin yllä kuin harvat tapaamiset. Vanhemmat ovat sitoutuneet aiempaa enemmän, kun paikalla aina yksi tuttu ohjaaja, ja vanhemmille aukeaa auttamistarkoitus paremmin tavoitteista keskustellessa avoimesti. Vanhempien omien toiveiden kuunteleminen ja toteuttaminen lisää motivaatiota ja sitoutuminen paranee.

8.8 Lapset

Ohjaajilta tuli monipuolisia vastauksia tähän. Vastuu jakautuminen useammalle koettiin hyväksi, koska tiimissä useampi ohjaaja on vastuussa lapsesta ja tiimin vastuulla on useampi lapsi. Lasten kanssa työskentely ja toiminnan järjestäminen mahdollistuvat paremmin kuin ennen, syynä oli perheohjaajan välivuorossa

toimiminen ”tuuraajana” osastolla - tai tiimissä aina yksi tuttu ohjaaja läsnä jolloin voidaan tiimissä suunnitella lapsen kanssa työskentely ja toteuttaa se. Vanhemmuustyöskentelystä tulee tietoa enemmän lapsen kanssa työskentelyyn. Perheohjaajilla on vähemmän lapsen kanssa työskentelyä kuin tiimiohjaajalla, mutta kummankin kanssa työskentelyä pidettiin tärkeänä.

Vaikutusta lasten sijoitusaikoihin ei tiedetty ja kaikilta ohjaajilta ei tähän tullut vastausta. Kokosin viiden ohjaajan arvion tulevaisuuden tilanteesta. Tavoitteellisempi, tiiviimpi työskentelytahti sijoituksen syiden ja tavoitteiden purkamiseen - yhdessä perheenjäsenen kanssa - tulee vaikuttamaan arvioinnin tehostumiseen. Tämän kautta sosiaalityöntekijöillä on nopeammin syvempää tietoa. Tämän uskotaan lyhentävän lasten sijoitusaikoja, ja siten saavan vanhemmat hyväksymään paremmin tehdyt päätökset.

8.9 Toiveet ja visiot

Perheohjaaja ja tiimit suunnittelevat vanhemmuustyöskentelyn ja keskustelun sisällöt sijoitustavoitteiden, vanhempien toiveiden ja sen hetkisen tilanteen mukaiseksi. Useiden ohjaajien vastauksissa tuli esille, etteivät vanhemmat tuo esille paljonkaan toiveita vanhemmuustyöskentelyn suhteen. Kyselyn vastauksissa tämä tuli myös esille, sillä vain harva vanhempi toi esille erityisiä toiveita vanhemmuustyöskentelystä. Toiveita, joita tuli esille olivat *”saisin tukea ja neuvoja kasvatuksesta, keskusteluiden avulla lapsi pääsisi kotiin ja ymmärtäisin lasta, ymmärrystä vanhemman arjen pyörittämisestä, lapsen huomioimista ja lapsi haluaisi palata kotiin”*.

Vaikka vanhemmuustyöskentelylle ei ollut kirjattu toiveita, työskentelyn odotukset toteutuivat vastanneiden vanhempien mielestä erittäin hyvin tai hyvin. Odotukset perheohjaajan työskentelystä toteutui viiden vanhemman mielestä hyvin tai erittäin hyvin ja yhden vanhemman mielestä huonosti. Kolme vanhempaa toi esille, että tiimiohjaajat huomioivat hyvin myös heidät. Odotukset tiimiohjaajan osalta olivat toteutuneet neljän vanhemman mielestä hyvin ja kahden mielestä huonosti.

Ohjaajien toiveina nousi vahvasti esille, 10 vastauksessa kyselyn kaikista vastauksista, että perheohjaaja-tiimiohjaajatyömallista ei luovuta, se jatkuisi ja sitä voitaisiin tuoda työmalliksi toisille osastoille. Kyselyn vastauksissa - ja vielä useammin eri

keskusteluissa - tuotiin esille toive, ettei osaston lapsimäärä olisi yli 100 prosenttia, sillä näin perheohjaaja- tiimiohjaajatyömalli toimisi tehokkaimmin. Lisäksi tuotiin esille, ettei lasten ikä ole vaikuttava tekijä tiimin työskentelyn onnistumisessa, vaan heidän problematiikkansa, yksilöllinen jatkuva erityishuomio kahdelle vie resursseja osastolta liikaa muilta. Esimerkiksi vauva ja käytöshäiriöinen (esim. adhd) lapsi tai nuori saattaa olla riski vauvalle.

Malli on vielä raakile joka kehittyy ajan ja tilanteiden mukaan. Muutokset tiimien rakenteessa, ohjaajien vaihdosten myötä, ovat vaikuttaneet tiimien yhteistyön nivoutumiseen. Tiimi on vaikea päästä eteenpäin jos tiimijäsenet vaihtuvat jatkuvasti. Vastaava ohjaajan tavoitteena on saada käyttöön kehitteillä olevat tiimisopimukset. Tiimisopimukset auttavat yhteisen tavoitteen asettamisessa ja tavoitteen ymmärtämisessä. Perheohjaajan huomio on, että tiimimallilla on ollut vaikutusta koko osaston yhteistyön lisääntymiseen ja toiminta on tullut tavoitteellisemmaksi.

Visiona nähtiin perheen kanssa yhdessä tekemisen ja työskentelyn lisääminen, paikalla lapsi vanhemmat, tiimiohjaaja ja perheohjaaja. Sen avulla katsottiin saavan lisää havaintoja suhteista lisättyä perheen hyvää vuorovaikutusta. Perheen kanssa yhdessä tekemistä toivoivat myös vanhemmat.

8.10 Palaute ja kehittämis ehdotuksia

Tässä tuon esille vanhempien palautteita ja kehittämis ehdotuksia, joita tuli yleisesti tai vanhemmuustyöskentelyyn liittyen. Vastauksia tuli tähän viideltä vanhemmalta, tulos oli mielestäni hyvä. Vastauksia oli usein perusteltu ja toimintaan tuotiin myös kehittämis ehdotuksia.

*”Sain olla läsnä lapsen arjessa ”.

*Kolme vanhempaa kahdesta perheestä oli toivonut, että yhteistyö jatkuisi pidempään ja tapaamisia olisi vielä 2-3 kertaa. Yhdessä vastauksessa syynä oli, että perhe jäi yksin liian pian. Yhdessä näissä vastauksissa oli esimerkkinä tapaamisajankohdat, I tapaaminen kuukauden päästä, II tapaaminen kolmen kuukauden päästä ja III kerta puolen vuoden päästä.

* Kahdessa vastauksessa, eri perheiden vanhemmilta, tuotiin esille perheohjaajan ikä ja elämäkokemus positiivisena asiana. *”Nuorelle kokemattomalle tytölle en olisi kertonut kaikkia niitä asioita ja onneksi vanhemmuudesta puhui äiti”*.

*Samoissa vastauksissa tuotiin toisaalta esille tiimiohjaajan nuori ikä positiivisena asiana nuoren kanssa työskennellessä ” *nuori ohjaaja ymmärsi nuoren juttuja, ohjaajien iät oli suunniteltu hyvin: nuori nuorelle ja vanhempi vanhemmalle*”.

* Kolmelta vanhemmalta tuli toiveena koko perheen yhteiset tapaamiset ohjaajien kanssa.

* Vanhemmilta ja ohjaajilta tuli toive toiminnan järjestämisestä enemmän muuallakin kuin Tarulantuvassa.

9 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Tutkittavan yhteisön pienuus vaatii erityistä herkkyyttä pohtia minkä tiedon esille tuominen on tarpeellista. Tutkimusentekijän velvoitteisiin kuuluu toimijana suojella ja kunnioittaa tutkittavaa yksilöä ja yhteisöä. (Kylmä & Juvakka 2007, 152 – 153.) Tutkimuksen aikana noudatin vastaanottokodin ohjaajia sitovaa vaitiolovelvollisuus sääntöjä, sillä vaitiolovelvollisuus lastensuojelutyössä on ensiarvoisen tärkeää. Keväällä 2010 Tarulantuvan johtaja antoi luvan osallistua ja tehdä aiheeseen liittyvän opinnäytetyöni. Tutkimuslupa-anomuksen päättötyön tekemiseen ja tietojen hankintaan ja käsittelyyn Eksotelle lähetin 12.1.2011 Päättös on allekirjoitettu 9.2.2011. Opinnäytetyön työpaikkaohjaajien avustuksella sain vastaajien yhteystiedot sekä sovimme kyselyn aikataulun. Kyselyn tarkoituksen, sisällön, luvat ja salassapitoasiat ja muut käytännön asiat esittelimme vastaajille kyselykaavakkeeseen liitettynä. Asiat varmistettiin vielä henkilökohtaisesti kyselyn täyttötilanteessa.

Päättötyön aiheeseeni liittyen ei ollut tarvetta vastaajien henkilöllisyyteen liittyvien asioiden esille saaminen. Tämän vuoksi arvioin tarkoin, ettei tutkimukseen liittyvä kyselykaavake sisällä henkilöllisyyteen liittyviä tai yksilöä paljastavia kysymyksiä. Kaikkia vastauksia ja materiaalia säilytin siten, etteivät niitä näe muut kuin minä. Kyselyiden palauttamisen jälkeen tarkastin ohjaajien sekä perheiden taustatietovastaukset ja muistakin vastauksista yhdenmukaisuusasteen. Arvioin vastausten subjektiivisuusasteen olevan hyvä, koska esimerkiksi vanhempien vastaukset poikkesivat toisistaan taustatietovastausten jälkeen. Tämän jälkeen erotin vastaukset, enkä enää käsitellyt esimerkiksi vanhempia perheitäin, vaan yksilöinä kuten oli tarkoitus. Ohjaajien sähköpostivastausten tultua poistin henkilötunnistetiedot ennen vastauksien tulostamista, niin ettei niihin voi yhdistää ketään henkilöä

tehdessäni yhteenvetoa vastauksista. Tämän vuoksi jouduin lähettämään palautusmuistutukset jokaiselle uudelleen.

Saamistani vastauksista olisi raportoinnin kannalta ollut mielenkiintoista tuoda suoralainauksia esille, mutta tutkimusjoukon vähäisyyden ja vastaanottokotityön erityisyyden vuoksi anonyymiys ei olisi ollut varmaa. Lopullisessa työssäni aloitan vastausten esille tuomisen pääasiassa pelkistetyistä ilmauksista - tai samankaltaisia vastauksia yhdistellen sisällön kuitenkin muuttumatta. Tuon vain vähän esille alkuperäisiä tekstejä. Raportin valmistumisen jälkeen tuhoan alkuperäiset vastaukset.

Tutkimustulosta voidaan arvioida seuraavilla neljällä kriteerillä: *Uskottavuus* tarkoittaa, vastaako tutkijan tulkinta ja käsitteellistäminen tutkittavan käsitystä tutkimuskohteesta. *Vahvistettavuus*, tarkoittaa kirjaamisen välttämättömyyttä koko prosessin aikana siten, että toinen tutkija kykenee seuraamaan tutkimusprosessin kulkua kirjauksista. Laadullisen tutkimuksen ongelma tulee siitä, ettei toinen tutkija välttämättä päädy saman aineiston perusteella samaan lopputulokseen. Toisaalta erilaiset tulkinnat lisäävät ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. *Refleksiivisyys* tarkoittaa, että tutkimuksen tekijän on oltava tietoinen omista lähtökohdistaan tutkimuksen tekijänä. Tutkimuksen tekijän on arvioitava, kuinka hän vaikuttaa aineistoonsa ja tutkimusprosessiinsa sekä kuvattava lähtökohdat tutkimusraportissa. *Siirrettävyys* tarkoittaa, tutkimuksen tulosten siirrettävyyttä muihin vastaaviin ympäristöihin tai tilanteisiin. Tutkimuksen tekijän on annettava esimerkiksi riittävästi kuvailevaa tietoa tutkimuksen osallistujista ja ympäristöstä, jotta lukija voi arvioida tulosten siirrettävyyttä. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan Kylmä & Juvakan mukaan vahvistaa myös arvioimalla itse tutkimusprosessia eri vaiheissa. (Kylmä & Juvakka 2007, 128 – 133.)

Uskottavuutta tutkimustehtävässäni vahvistaa työskentely tutkimukseen liittyvässä vastaanottokodissa, perheohjaajan ja tiimiohjaajien työn läheisyydessä. Tutkimustyö omassa työpaikassa vaati omien ennakoasetelmien ja roolin analysointia, sillä tavoitteeni oli olla ulkopuolinen arvioitsija/havainnoitsija, mutta kuitenkin tiiviisti mukana kehittämistyössä käytännön asiantuntijana. Eri ohjaajien puheenaiheet käytännön tilanteissa, palaverit liittyvät läheisesti omaan työhöni, joten tutkimustehtävässä yhdistyvät toisten ja oma kokemuksellisuus.

Olen kirjannut ja kertonut muun muassa perheohjaaja palaverissa sekä tässä opinnäytetyössäni tutkimusprosessin eri vaiheita, tutkimusmenetelmien ratkaisuihin syyt, tulokset sekä johtopäätökset. Keskusteluiden pohjalta olen tehnyt lisähavaintoja, eri menetelmin, tarvittavaan asiaan ja kirjannut ne lopullisiin tuloksiin. Tutkimusten avulla saatua tietoa ja päätelmiä voidaan hyödyntää soveltaen muissa vastaavissa vastaanottokodeissa, koska niissäkin on yleisimmin omaohjaajamalli käytössä. Vanhemmuuden tukemisen tehostamisesta ja vanhempien voimaantumista hyötyvät lapset, perheet ja heidän kauttaan ympärillä olevat verkostot eli yksilön hyöty laajenee yhteisön ja yhteiskunnan hyödyksi.

Teoriatietoa etsin mahdollisimman monipuolisesti ja mahdollisimman uusista lähdeteoksista. Käytin lähdeteosten hakusanana muun muassa lapsilähtöisyys, vanhemmuus, lastensuojelu, perhetyö, vanhemmuuden tukeminen, kiintymyssuhde, ja voimaantuminen. Tästä perheohjaajatyömallista en löytänyt aiempaa tutkimustietoa, enkä käytännön tietoa sen mahdollisesta käytöstä muualla.

10 POHDINTAA JA PÄÄTELMIÄ

Lopullinen johtopäätökseni on, että opinnäytetyöni avulla sain vastaukset asettamiini kehittämiskysymyksiin; Minkälaisia kokemuksia ja odotuksia perheohjaajatyömallista on vanhemmilla ja ohjaajilla? Minkälaiseksi perheohjaajatyömallia tulisi kehittää jotta se olisi toimiva työmuoto Tarulantuvan lasten- ja nuorten vastaanottokodissa?

Puolisoiden vastausten erot kysymyksestä 5 alkaen, sekä muutama negatiivisten vastausten/palautteiden sisältämä kaavake vahvistivat, että subjektiivisen mielipiteen saaminen onnistui erittäin hyvin. Yhden perheen kohdalla, molempien vanhempien vastauksissa, on paljon tyhjää ja vastaukset poikkeavat muiden vastauksista. Tunnetila vastauksissa on negatiivinen, mutta se on subjektiivinen tunne – ja siten oikeutettu ja vastaajalle oikea. Kyselyn vastausten käyminen läpi jälkikäteen yhdessä vanhempien kanssa olisi selventänyt miten ja miksi perheen vanhempien tunnetila vanhemmuuden tukemisessa erosivat. Tähän ei tutkimuksen aikana ollut, rajallisen ajan vuoksi, mahdollisuutta.

Vastausten perusteella tiiviin aikataulun työskentelyyn sitoutuminen on ollut vanhemmilla hyvä ja perheen mahdolliset molemmat vanhemmat ovat osallistuneet

keskusteluihin. Vanhemmuustyöskentelyn vaikuttavuus laajenee perheen osastolle sijoitettujen lasten lisäksi myös perheen muihin lapsiin. Perheohjaajan työn kannalta johtopäätös on, että sillä on ollut positiivinen vaikutus vanhemmuuteen, lapsen ja vanhemman vuorovaikutukseen ja perhesysteemiin.

Lasten pitkien sijoituksien aikana osastolla on vaihtunut useampi ohjaaja, ja vastaanottokodissa toimiva jatkuva kolmivuorotyösystemi sekä osaston suuri asiakasmäärä on tuonut tilanteen, että lasten ympärillä on ollut monia lyhyitä vaihtuvia ihmissuhteita. Työntekijöiden vaihtuvuuden vuoksi toiminnan ja työskentelyn jatkuvuus sekä tasalaatuisuus ovat olleet aiemmassa omaohjaajamallissa vaikea toteuttaa. Tähän työntekijöiden vaihtuvuuteen perustuu tiimimallin kehittäminen. Tiimin avulla osastolla on aina edes yksi lapsen asioista vastaava ohjaaja, ja osaston tavoitteellinen työskentely on helpommin toteuttaa. Lapselle tutut tiimiohjaaja ja perheohjaaja ovat paikalla tuomassa pysyvyyttä ja jatkuvuutta.

Tarkastelun jälkeen vanhempien vastauksista jäi tunne, että toimintatavan toteutumisen selkeydessä on vielä kehitettävää - ja tiedotusta tästä on kehitettävä. Saattaa olla, että edellä mainittu suuri työntekijöiden vaihtuvuus kyselyn aikana jätti aukon työmallin hahmottamiselle ja vanhemmilla on siksi epätietoisuus ohjaajien työnkuvasta ja roolijaosta, vaikka ohjaajat toisin olettivat. Tämän vastausten ristiriidan vuoksi tein ohjaajille uuden avoimen kyselyn, jossa hain muun muassa heidän ehdotuksiaan esitellä osaston toimintamallia.

Ehdotuksina heiltä tuli esimerkiksi osaston seinälle jonkinlainen selkeä kuva työmallista, ja perusteellisemmin puhetta työmallista vanhemmuuskeskusteluiden aikana useamman kerran. Vastaavan ohjaajan ehdotus painetusta esitteestä koko talosta tai osastoittain ammattikorkeakoulun oppilastyönä, olisi opinnäytetyön aiheeksi hyvin toteutettavissa.

Keskusteluiden aikana tuli esille, että vauvojen laadukashoito tiimissä on ajoittain mietityttänyt ohjaajia. Tarulantuvan vastaanottokodissa on tavoitteena, että vauvoilla olisi nimetyt vierihoitajat. Tätä omahoitaja vierihoito -systemiä tulee Harjula-osastolla vielä kehittää tiimiin sopivaksi. Vastaavan ohjaajan suunnitelmissa olisi antaa myös tämä kehittämistyö esimerkiksi ammattikorkeakoulu opiskelijalle. Uuden kehittämistyön tavoitteena olisi tehdä Tarulantupaan ohjaajille tietokansio vauvan ja

eri-ikäisen lapsen kehityksestä, ruokailusta, hoidosta ja kehityspoikkeamista joita tulisi tarkkailla.

Yllättävänä esille nousseena asiana tuli ohjaajien ikä tai vanhemmuus. Vastauksista saa kuvan, ettei nuoren ohjaajan kykyyn vanhemmuuden tukemisessa luoteta, jos hänellä ei ole kokemusta vanhemmuudesta - tai iän tuoma kulttuuriero on liian iso tuomaan luottamusta toisen tuesta. Toisaalta vanhemmat pitivät hyvänä nuoren ohjaajan työskentelyä lapsen ja nuoren asioissa. Onko mahdollista saada parempia tuloksia jos huomioidaan ohjaajan ja vanhemman tai ohjaajan ja lapsen ikäkulttuuri näkökulma työskentelyssä? Osaston työtilanteen vuoksi ikää tuskin voidaan useinkaan käytännössä huomioida, joten ohjaajan tulee saada vanhempien arvostus omalla persoonallisella työllään. Toisaalta tätä vanhempien tunnekokemusta, että omaa ikää tai elämäkokemuksellisuutta lähellä olevalle henkilö ymmärtää paremmin, tulisi pohtia tai jopa tutkia paremmin.

Vastauksissa perheohjaaja-tiimiohjaajatyömallin positiiviset vaikutukset alkoivat vahvistua hyvin nopeasti. Toimintamalli on saanut vastauksissa paljon positiivista palautetta. Se koettiin vanhemmuutta tukevaksi ja monipuoliseksi perheen tilanteen tiedonhankinta malliksi. Koko osaston tavoitteellinen työ on lisääntynyt ja syventynyt. Perheohjaajien ja tiimiohjaajien työn jakautuminen usealle henkilölle vähentää selkeästi työn kuormittavuutta. Tämä antaa energiaa työskennellä motivoituneemmin omalla vastuualueella ja hyödyntää yhteistyötä.

Ehdotuksia aikataulujen kehittämiseksi ei tullut. Tämä on osoitus siitä, että aikavarauksjärjestelmä on hyvä, ja vanhemmat ja perheohjaajat pystyvät tässä tiimi mallissa varaamaan aikaa vanhemmuuskeskusteluille joustavasti ja riittävästi tiiviillä aikavälillä. Yhteistä toimintaa lasten ja vanhempien kanssa toivottiin useassa vastauksessa. Tämä tukisi hyvin monipuolisuutta tiedon hankinnassa arvioinnin tarkentumiseksi. Ajanvarauksen kannalta tämä olisi mielestäni hyvin toteutettavissa ja vaatii vain ohjaajilta luovuutta ja viitseliäisyyttä. Toisaalta tässä olisi hyvä tilaisuus saada vanhempien ja lasten omat mielipiteet esille, ja sitoutuminen työskentelyyn vahvistuisi. Perheille yhteinen toiminta vastaanottosijoituksen aikana olisi myös erittäin hyvä rentoutumishetki rankkaan elämänvaiheeseen.

Lapsen vastaanottokotisijoituksen päätyttyä vanhemmat toivoivat yhteydenpitoa vielä jälkikäteen. Tässä oli yksi vahvin peruste perheohjaajan vanhemmuustyön tärkeydestä. Vanhemmat ovat kokeneet vanhemmuuden tukemisen olleen hyvää ja tukea halutaan jatkossakin tutulta henkilöltä. Suhde koetaan selkeästi luottamukselliseksi ja turvalliseksi. Perheohjaajan koettiin hallitsevan perheen kokonaistilanteen, ja tämä tuki oli tärkeä vanhemmille sekä tiimiohjaajille. Vanhemmuuskeskusteluiden avulla lapsi voidaan nostaa työskentelyn keskiöön ja vanhemmille hahmottuu omatoiminnan vaikutus lapsen elämään.

Osaston käyttöasteella on merkittävä vaikutus yleensäkin sekä tässä työmallissa. Yli 100 % käyttöaste vähentää realistista mahdollisuutta työskennellä tavoitteellisesti esimerkiksi arjen päivärutiinien hoitamisen vuoksi, ja kirjaamisten kuormittavuus lisääntyy selkeästi. Ohjaajien toive ihanteellisesta käyttöasteesta oli maksimissaan 80 %. Lasten problematiikka, ikäjakauma ja perheiden koko vaikuttavat myös osastotyöskentelyn suunnittelun onnistumiseen ja toteuttamiseen. Perheohjaajan avulla tavoitteellista vanhemmuustyöskentelyä voidaan tehdä sijoituksensuunnitelman mukaisesti osaston tilanteen vaikuttamatta. Ohjaajien erilaiset työn painottumiset sekä yhteiset tiimipalaverit antavat mahdollisuuden hyödyntää lapsen läsnäolon eri tasoja työskentelyssä. Lapsilähtöisyyteen vahvasti tukeutuvassa työskentelyssä saadaan vanhemmille lapsi näkyväksi ja toteutetaan lapsen suojelutehtävää ja lapsen etua.

Ohjaajien mielestä työskentelyn kehittyminen vielä tiiviimmäksi olisi mahdollista, se toisi arviointiin lisää nopeutta ja tarkkuutta. Sosiaalityöntekijöillä olisi näin mahdollisuus saada lapsen jatkosijoitus päätöksiä tehdessä vielä tarkempaa ja lapsenedun mukaisempaa tietoa. Tässä olisi mahdollisuus välttyä vääriä sijoituksilta ja mahdollisilta uudelleen sijoituksilta. Ohjaajat kokivat perheohjaaja-tiimiohjaaja työskentelymallin hyväksi eikä siitä haluta luopua. Tämä on osoitus siitä, että työmallilla on mahdollisuutta laajentua vakiintuneeksi työmalliksi. Perheohjaajien palaverissa pohdittiin miten työmallia voitaisiin toteuttaa muilla osastoilla, joissa on enemmän lapsia ja perheitä. Osastoille suositeltiin mieluummin kahta vahvaa tiimiä kuin kolmea herkemmin haavoittuvaa tiimiä.

Eri puolilla Suomea olevista vastaanottokodeista saadut tiedot vahvistivat ennakkoolettamukseni - perheohjaajatyömallista ei ole kokemusta vastaanottokodeissa. Vastaanottokodeissa on käytössä yleisesti omaohjaajatyömalli. Hämmästyin, ettei

suunnitelmallinen vanhemmuustyöskentely ole kaikissa vastaanottokodeissa itsestäänselvyys. Osassa se toteutui kuten Tarulantuvan muilla osastoilla, mutta osassa vastaanottokodeissa vanhemmuustyöskentelyä on hyvin vähän ja satunnaisesti. Perusteluina olivat näissä paikoissa muun muassa, ettei lasten kanssa tehtävältä perustyöltä jää ohjaajilta aikaa vanhemmuustyöskentelylle tai ettei suunnitelmallinen vanhemmuustyöskentely kuulu toimintakulttuuriin. Vastaanottokotien yksilöityjä tietoja en voi julkaista. Tarkempien tietojen hankintaan ja julkaisuun olisin joutunut hankkimaan tutkimusluvut eri kaupungeilta. Tätä en katsonut tarpeelliseksi opinnäytetyöni kannalta. Kaikissa vastaanottokodeissa joihin otin yhteyttä, oltiin hyvin kiinnostuneita vanhemmuustyöskentelyn kehittämisestä. Tämän vuoksi katson että opinnäytetyöni on hyödyksi myös muiden lastensuojelun vastaanottokotien arvioidessa omaa vanhemmuustyön tilannetta ja työskentelymalleja.

Itselleni selkeni opinnäytetyöni aikana perheohjaajatyömallin vahvuus ja hyöty vanhemmuustyöskentelyssä sekä yllättäen sen tärkeys koko perheen kokonaistilanteen hallinnassa. Tiimimallin kehittyminen vahvisti perheen kanssa työskentelyn monipuolistumisen, jatkumon ja tasalaatuisuuden mahdollistumisen vieläkin varmemmin. Opinnäytetyön suunnittelun alussa tuli työmallista mieleeni sanat ” yhteistyötä ja avunantoa”, nämä sanat sopivat hyvin perheohjaajan ja tiimiohjaajan työn kuvaamiseen.

LÄHTEET

Bardy, Marjatta, (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki: Unigrafia Oy

Dunderfelt, Tony 2006. Voimavarana itsetuntemus. Helsinki: Kirjapaja

Dunderfelt, Tony 2011. Elämäntapa-psykologia. Helsinki: WSOY.

Eskola, Jari. & Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen, Jyväskylä: Gummerus

Hilton, Davis 2003. Turunen, Otso (suom.). Miten tukea sairaan ja vammaisen lapsen vanhempia? Suomen sairaanhoitajaliitto ry.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita, Helsinki: Tammi

Holma, Tupu 2009. LapsiARVI-kriteerit – perusvaatimukset lastensuojelupalvelujen laadulle. Opas laadun arviointiin ja kehittämiseen. Helsinki: Suomen Kuntaliitto ry.

Hurtig, Johanna 2003. Lasta suojelemissa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun käytännöissä. Rovaniemi. Acta universitatis Lapponiensis 60.

Huttunen, Jouko 16.10.2010. Jyväskylän avoin yliopisto, monitieteiset johdatusluennot, kasvatustiede, Jyväskylä.

Jallinoja, Riitta 1985. Johdatus perhesosiologiaan. Porvoo: WSOY

Jallinoja, Riitta 2006. Perheen vastaisuus. Familistista käännettä jäljittämässä. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, Kimmo 16.10.2010. Jyväskylän avoin yliopisto, monitieteiset johdatusluennot, sosiologia, Jyväskylä.

Jännes-Koski, Anja, Riittinen Liisa & Saarnio Pekka 2008. Kohti muutosta Motivointimenetelmiä päihde- ja käytösongelmiin, Helsinki: Tammi

Keltikangas-Järvinen, Liisa 2008. Hyvä itsetunto Helsinki: WSOY

Kylmä, Jari & Juvakka, Taru 2007. Laadullinen terveystutkimus, Helsinki: Edita Prima Oy

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361. Finlex. [www-dokumentti.](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361)
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>. Ei päivitystietoa, luettu 10.9.2011

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Finlex. [www-dokumentti.](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417)
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Ei päivitystietoa, luettu 1.9.2011

Miettinen, Seija, Nousiainen, Inkeri & Kuokkanen, Liisa 2000. Itsensä johtaminen sosiaali- ja terveysalalla, Helsinki: WSOY

Määttä, Paula 1999. Perhe asiantuntijana. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt, Jyväskylä: Atena

Pulkkinen, Lea 2002. Koti, koulu ja yksityinen elämänpiiri hyvän elämän ankkureina. Teoksessa Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla (toim.) Perhe ja vanhemmuus – Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: PS -kustannus.

Ritala-Koskinen, Aino 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperheistä, Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38. Helsinki: Väestöliitto

Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla (toim.) 2002. Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen, Jyväskylä: PS-kustannus.

Salmi, Samuel 2004. Kristillinen Kasvatus verkkolehti, pääkirjoitus, julkaistu 3/2004. Luettu 1.12.2010

Sosiaaliportti, lastensuojelun käsikirja. www-dokumentti.
<http://www.sosiaaliportti.fi/lastensuojelunkasikirja>, päivitetty 25.8.2011, luettu 10.9.2011

Sydänmaanlakka, Pentti 2006. Älykäs itsensä johtaminen, Jyväskylä: Gummerus

Tarulantuvan vastaanottokodintehtävän ja toiminnankuvaus, Tarulantupa 2011

Tarulantuvan tilastoa vuosilta 2009- 1.1–30.6.2011, koonnut Vuolle, Marja, lokakuu 2011.

Tilastokeskus, perheet 2010. Perheiden määrän kasvu hidastui, julkaistu 27.5.2011

Toivio, Timo & Nordling, Esa 2009. Mielenterveyspsykologia, Edita, Helsinki

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2006. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, Helsinki: Tammi

Vuolle, Marja – Aarnio, Marjaleena 2006, Tarulantuvan vastaanottokotitoiminta. Raportissa Kaski Päivi (toim.), Etelä-Karjalan lastensuojelun sijaishuollon kehittämishanke v. 2004–2006 loppuraportti, Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus SOCOM Oy

**Etelä-Karjalan sosiaali- ja
terveydenhuollon kuntayhtymä**
Sosiaali- ja terveystyö
Koulutuspäällikkö

Viranhaltijapäätös

1

09.02.2011 Dnro 26/13.00/2011

§ 14/2011/ Tutkimuslupapäätös

TUTKIMUSLUPA / Paula Rosti

Päätös

Teille on myönnetty tutkimuslupa koskien tutkimustanne "Perheoh-
jaajan työmallin kehittäminen Tarulantuvan lasten- ja nuorten vas-
taanottokodissa".

Lappeenrannassa 9.2.2011

Taru Juvakka
Koulutuspäällikkö, TtT
Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystyö
Koulutuspalvelut
PL 24
53101 Lappeenranta
taru.juvakka@eksote.fi
Puh. 044 791 5620

Tämä päätös on postitettu asianosaisille 21.2.2011

Hannele Lindberg
toimistos sihteeri

LIITE 2 (1/5)**Sinulle, Tarulantuvan vanhemmuustyöskentelyyn osallistunut**

Olen Mikkelin ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija Paula Rosti. Teen opintoihini kuuluvaa opinnäytetyötä aiheesta PERHEOHJAAJATYÖMALLIN KEHITTÄMINEN TARULANTUVAN LASTEN JA NUORTEN VASTAANOTTOKODISSA.

Pyydän Sinua ystävällisesti osallistumaan kehittämistyöhön vastaamalla tähän kyselyyn. Opinnäytetyöhöni liittyvän kyselyn tavoitteena on saada esille Sinun oma henkilökohtainen mielipiteesi vanhemmuustyöskentelystä, perheohjaajan työstä ja siitä kuinka se toimii Sinun osaltasi. Yksilöllisen mielipiteen saamiseksi kumpikin vanhempi vastaa omaan kaavakkeeseen.

Vastaaminen on vapaaehtoista, mutta kehittämistyön onnistumisen kannalta toivon saavani mahdollisimman paljon vastauksia, koska ne ovat tärkeä osa päättötyöni materiaalia. Vastauksista kerätyn yhteenvedon avulla voidaan arvioida ja kehittää Tarulantuvan vanhemmuustyöskentelyä ja perheohjaajan työtä suuntaan joka tukee tulevia asiakasperheitä, vanhempia ja lapsia parhaalla mahdollisella tavalla.

Kysely tehdään nimettömänä, valmiissa päättötyössä ei yksittäisiä vastaajia tunnista. Täytettyäsi kyselyn sulje se annettuun kirjekuoreen ja palauta minulle sovitusti. Antamiasi vastauksia eivät näe tai käsittele muut kuin minä. Vastauksia käytetään vain tähän päättötyöhön ja ne tuhotaan työni valmistuttua. Mikäli Sinulla on jotakin tähän kehittämistyöhön liittyvää kysyttävää, vastaan kysymyksiisi mielelläni. Yhteystietoni saat tarvittaessa Tarulantuvan ohjaajalta.

Kiitän jo etukäteen avustasi!

Paula Rosti

LIITE 2 (2/5)

KYSELY VANHEMMILLE VANHEMMUUSTYÖKENTELYSTÄ JA
PERHEOHJAAJATYÖMALLISTA TARULANTUVAN LASTEN JA NUORTEN
VASTAANOTTOKODISSA

Laita rasti mieleisesi vaihtoehdon kohdalle. Kysymysten kohdalla mainittu suluissa, jos vaihtoehtoista voi valita useamman.

Vastaamisen jälkeen sulje kyselykaavakkeet annettuun kirjekuoreen ja toimita se Tarulantuvan ohjaajalle, joka toimittaa kirjekuoret avaamattomana minulle.

1. Vanhemmuuskeskusteluihin osallistuivat (Valitse useampi jos on tarvetta.)

☐ isä ☐ äiti ☐ molemmat ☐ joku muu, _____

2. Tarulantuvassa lapsistamme on

☐ yksi ☐ useampi perheen lapsista ☐ kaikki perheen lapset

3. Tarulantuvassa olevien lastemme ikäjakauma on. (Valitse useampi jos on tarvetta.)

☐ alle 1 v. ☐ 1-3 vuotta ☐ 3-6 vuotta
☐ 6-12 vuotta
☐ 12-18 vuotta

4. Asiakkuuden kesto Tarulantuvassa

☐ 1-7 pv ☐ 1vko-1kk ☐ 2-3 kk ☐ 4-6 kk
☐ 7-12 kk ☐ 12kk-

5. Vanhemmuuskeskusteluita oli keskimäärin ____x viikossa.

6. Vanhemmuuskeskustelut alkoivat asiakkuuden

☐ 1-3 pv aikana ☐ 1. viikon aikana ☐ myöhemmin ☐ ei lainkaan

→ Jos rastitit vaihtoehdon myöhemmin tai ei lainkaan tarkenna syy:

---

7. Aikataulut vanhemmuuskeskusteluihin sovimme (Valitse useampi jos on tarvetta.)

☐ perheen aikataulun mukaan ☐ ohjaajien työvuorojen mukaan ☐ miten milloinkin

LIITE 2 (3/5)

8. Miten sait sopimaan vanhemmuuskeskustelut omiin aikatauluihisi?

- ☐ hyvin   ☐ vähäisiä ongelmia   ☐ vaikeaa

9. Tähän voit tuoda esille omia, vanhemmuuskeskusteluiden aikataulun kehittämiseen liittyviä ehdotuksia. (tarvittaessa voit jatkaa paperin toiselle puolelle)

---

10. Vanhemmuuskeskustelu tapaamiset olivat (Valitse useampi jos on tarvetta.)

- ☐ Tarulantuvassa   ☐ meillä kotona   ☐ muualla, missä?

→ Mikä paikka sopi mielestäsi parhaiten vanhemmuuskeskusteluiden ympäristöksi ja miksi?

---

11. Selvisikö Sinulle perheohjaajan ja tiimiohjaajien roolit?

- ☐ erittäin hyvin   ☐ hyvin   ☐ huonosti   ☐ ei selvinnyt

12. Mitä mieltä olet toimintatavasta jossa tiimiohjaajien työ painottuu lasten asioihin ja perheohjaajan työ vanhempien asioihin?

- ☐ erittäin hyvä   ☐ hyvä   ☐ huono   ☐ erittäin

huono

13. Toteutuiko edellisen kysymyksen toimintatapa selkeästi perheenne kohdalla?

- ☐ erittäin hyvin   ☐ hyvin   ☐ huonosti   ☐ ei toteutunut

14. Tapasitko perheohjaajaa riittävän usein ja saitko yhteyden silloin kun siihen oli Sinulla tarvetta?

- ☐ erittäin hyvin   ☐ hyvin   ☐ huonosti   ☐ erittäin

huonosti

LIITE 2 (4/5)

Tapasitko lastasi hoitavaa tiimiohjaajaa riittävän usein ja saitko yhteyden silloin kun siihen oli Sinulla tarvetta?

☐ erittäin hyvin   ☐ hyvin   ☐ huonosti   ☐ erittäin

huonosti

15. Puhuin perheeni asioista useimmin

☐ tiimiohjaajalle   ☐ perheohjaajalle   ☐ vastaavalle ohjaajalle

16. Minulla oli tunne, että vanhemmuuttani arvostettiin

☐ erittäin hyvin   ☐ hyvin   ☐ huonosti   ☐ erittäin huonosti

17. Sain tukea perheohjaajalta perheen kokonaistilanteeseen

☐ erittäin hyvin   ☐ hyvin   ☐ huonosti   ☐ erittäin huonosti

18. Perheohjaajan avulla sain tukea vanhemmuuteeni

☐ erittäin hyvin   ☐ hyvin   ☐ huonosti   ☐ erittäin huonosti

→ kirjoita tähän omin sanoin mikä asia tuki vanhemmuuttasi parhaiten.

---

19. Kerro omin sanoin mitä toivoit (A, B ja C kohdat)

A) Vanhemmuuskeskusteluilta

→ Toteutuiko toiveesi vanhemmuustyöskentelyn osalta

☐ erittäin hyvin   ☐ hyvin   ☐ huonosti   ☐ erittäin huonosti

LIITE 2(5/5)**B)Perheohjaajan työskentelyltä**

→ Toteutuiko toiveesi perheohjaajan osalta

☐erittäin hyvin   ☐hyvin   ☐huonosti   ☐erittäin huonosti

C) Tiimiohjaajien työskentelyltä

→ Toteutuiko odotuksesi tiimiohjaajien osalta

☐erittäin hyvin   ☐hyvin   ☐huonosti   ☐erittäin huonosti

Tähän voit antaa palautetta/ kehittämis ehdotuksia perheohjaajantyöhön tai yleensä vanhemmuustyöskentelyyn.(Voit tarvittaessa jatkaa paperin toiselle puolelle.)

KIITOS MIELIPITEISTÄSI!

LIITE 3(1/3)

Sinulle, Tarulantuvan vanhemmuustyöskentelyyn osallistunut

Olen Mikkelin ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija Paula Rosti. Teen opintoihin kuuluvaa opinnäytetyötä aiheesta PERHEOHJAAJATYÖMALLIN KEHITTÄMINEN TARULANTUVAN LASTEN JA NUORTEN VASTAANOTTOKODISSA.

Tutkimusluvan opinnäytetyöni aiheelle on hyväksynyt Tarulantuvan johtaja Marja Vuolle sekä 9.2.2011 Eksoten puolesta koulutuspäällikkö Taru Juvakka.

Pyydän Sinua ystävällisesti osallistumaan kehittämistyöhön vastaamalla tähän kyselyyn. Opinnäytetyöhöni liittyvän kyselyn tavoitteena on saada esille Sinun oma henkilökohtainen mielipiteesi vanhemmuustyöskentelystä, perheohjaajan työstä ja siitä kuinka se toimii Sinun mielestäsi. Voit verrata työmallia entiseen kahden omaohjaajan työmalliin tai tuoda esille huomiosi vain tästä hetkestä. Kehittämistyön onnistumisen kannalta toivon saavani mahdollisimman paljon vastauksia, ne ovat tärkeä osa päättötyöni materiaalia. Vastauksista kerätyn yhteenvedon avulla voidaan arvioida ja kehittää Tarulantuvan vanhemmuustyöskentelyä ja perheohjaajan työtä suuntaan joka tukee tulevia perheitä, vanhempia ja lapsia parhaalla mahdollisella tavalla.

Vastaaminen on vapaaehtoista, käsittelen tiedot luottamuksellisesti, eikä vastaustasi näe muut kuin minä. Lähettämäsi sähköpostin liitteenä olevat vastaukset, kopioin ja tulostan ilman henkilötietoja ja sähköpostit poistan välittömästi koneeltani. Henkilöllisyytesi ei tule missään vaiheessa esille tämän jälkeen. Vastauksista saatuja tietoja käytetään vain tässä tutkimuksessa. Mikäli Sinulla on jotakin tutkimukseen liittyvää kysyttävää, vastaan kysymyksiisi mielelläni.

VASTAUSTEN PALAUTUS TIISTAIHIN 15.3 MENNESSÄ!

Yhteystietoni:

Paula Rosti

Kiitän jo etukäteen avustasi!

LIITE 3 (2/3)

KYSELY AMMATTIHENKILÖSTÖLLE VANHEMMUUSTYÖKENTELYSTÄ JA PERHEOHJAAJATYÖMALLISTA TARULANTUVAN LASTEN JA NUORTEN VASTAANOTTOKODISSA

Vastaus kirjoitetaan kysymyksen alle. Lähetä vastaukset sähköposti liitteenä minulle.

1. Kauanko olet työskennellyt Harjulassa?

Vastaus:

2. Ovatko perheohjaajan ja tiimiohjaajan roolit selvät Sinulle?

Vastaus:

3. Miten perheohjaajan työ näkyy omassa työssäsi?

Vastaus:

4. Miten työ eroaa entisestä työmallista jossa kaksi omaohjaajaa?

Vastaus:

5. Miten ohjaajien töitä tulisi mielestäsi jakaa Tarulantuvassa? Onko tämä jo toteutunut?

Vastaus:

6. Saatto riittävästi tietoa vanhemmuuskeskusteluiden sisällöstä, jos et ole itse niissä?

Vastaus:

7. Miten vanhemmuustyöskentelyn alkamisen ajankohta on muuttunut sijoituksen alussa?

Vastaus:

8. Miten vanhemmuustyöskentelyn määrät ovat muuttuneet?

Vastaus:

9. Miten saat sopimaan vanhemmuuskeskustelut ja niiden kirjaamisen omiin aikatauluihisi?

Vastaus:

LIITE 3 (3/3)

10. Mitä muuta vanhemmuustyöskentely voisi Tarulantuvassa olla lapsen sijoituksen aikana?

Vastaus:

11. Miten vanhempien sitoutuminen asiakassuunnitelman tavoitteisiin on muuttunut?

Vastaus:

12. Miten perhetyöskentely tukee perheen sisäistä vuorovaikutusta? Miten huomaat sen?

Vastaus:

13. Oletko huomannut eroa vanhempien motivaatiossa vanhemmuustyöskentelyyn?

Vastaus:

14. Tuovatko vanhemmat itse esille toiveita vanhemmuustyöskentelystä? Miten toteutat toiveita?

Vastaus:

15. Miten lasten kanssa työskentelysi on muuttunut?

Vastaus:

16. Onko perheohjaajan työllä ollut vaikutusta lasten sijoitusaikaan?

Vastaus:

17. Mitä mielipiteitä vanhemmat ovat tuoneet esille tästä perheohjaajan ja tiimiohjaajien työmallista? Miten heille on selvitetty ohjaajien roolit?

Vastaus:

18. Kerro oma perheohjaajan ja tiimiohjaajan yhteistyön visiosi?

Vastaus:

KIITOS MIELIPITEISTÄ!**LIITE 4****LISÄKYSYMYKSET****Ohjaajille**

1. Miten usein vanhemmuuskeskusteluita olisi mielestäsi pidettävä, jotta perheohjaaja-/tiimityömalli antaisi parhaan hyödyn ja keskustelut voisi kiireettä hoitaa?
2. Mikä on mielestäsi oikea sopiva lapsimäärä osastollanne, jotta työmalli toimii optimaalisesti ilman jatkuvaa kiireen tunnetta eli riittävästi aikaa perushoidolle, omaohjaajatuokioille, vanhemmuuskeskusteluille, kirjauksille?
3. Miten tiimin lasten ikäjakauma vaikuttaa tiimin työhön, miten järjestäisit asian jos saisit päättää?
4. Mikä on paras tiimiohjaajien määrä suhteessa perheohjaajaan?

Vanhemmilta on tullut vastauksissa esille etteivät he oikein tiedä perheohjaajaa ja tiimiohjaajiaan ja näiden ohjaajien rooleja.

5. Tee ehdotus miten vanhemmille tulisi esitellä työmallinne, jotta he varmasti tietävät oman perheohjaajan, tiimiohjaajat ja tiimin?

Vastaavalle ohjaajalle

1. Mistä idea tiimi mallista lähti?
2. Miten koet vastaavana perheohjaajatyömallin?
3. Mitä haluaisit mallissa kehittää?
4. Mitä negatiivista olet huomannut? Miten asiaan voisi vaikuttaa?
5. Mitä positiivista perheohjaajamallissa mielestäsi on?

HARJULAN TIIMITYÖ

